

Să crești un copil din închisoare

Ghid pas cu pas pentru crearea unui
grup de sprijin pentru mamele din închisoare

Grupuri de discuții pentru mame

**Ghid pas cu pas pentru crearea unui grup
de sprijin pentru mamele din închisoare**

“Grupuri de discuții pentru mame”

**Ghid pas cu pas pentru crearea unui
grup de sprijin pentru mamele din închisoare**

“Grupuri de discuții pentru mame”

**Atena, Grecia
2012**

Proiectul “Să crești un copil din închisoare” (JLS/2008/DAP3/AG/1260) a fost cofinanțat prin Programul Daphne III (2007 – 2013) al Comisiei Europene – Departamentul General pentru Justiție, Libertate și Securitate (80%) și organizații partenere (20%).

Acest ghid în limba engleză a fost întocmit de Vassiliki Karveli, Kiki Petroulaki și George Nikolaidis, Institutul pentru Sănătatea Copilului, Departamentul pentru Sănătate Mintală și Ajutor Social (ICH-MHSW), Grecia.

Responsabili pentru a traducerea și adaptarea Ghidului în versiunea română:

Lector univ. dr. Dan Octavian Rusu și Conf. Dr. Müller-Fabian Andrea, Babeș-Bolyai, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Departamentul de Asistență Socială (BBU).

Mulțumim pentru revizii, comentarii și contribuții în special

- Eleftheria Fatsea, Facilitator în cadrul IM-SGs, Grecia;
- Andrea Müller-Fabian, Coordonator al partenerului din România
- Vaska Stancheva-Popkostadinova, Coordonator al partenerului din Bulgaria

Orice modificare, adăugare și / sau eliminare din variantele naționale (greacă, română și bulgară) sunt responsabilitatea organizațiilor care și-au asumat responsabilitatea traducerii și adaptării.

Coordonatorul Proiectului

Institutul pentru Sănătatea Copilului, Departamentul pentru Sănătate Mintală și Ajutor Social, Centrul pentru Studiul și Prevenirea Abuzului și Neglijenței Copilului (ICH-MHSW), Grecia

Parteneri

Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Departamentul de Asistență Socială (BBU), România

Universitatea de Sud Vest “Neofit Rilsky” (SWU), Bulgaria

Rețeaua Europeană Anti-Violență (EAVN), Grecia

Evaluare Externă

SURT, Asociația Femeilor pentru Ocuparea Forței de Muncă, Spania
Mar Camarasa Casals

Activitățile care au dus la întocmirea acestui document au fost finanțate prin Programul Daphne III al Comisiei Europene. Conținutul acestui document este responsabilitatea autorilor și nu reflectă în niciun fel părerile Comisiei Europene.

Cuprins

Introducere	7
1. Numirea activității	8
2. Obiectivele generale ale “Grupurilor de discuții pentru mame private de libertate (MPL)”	8
3. Metodologie	8
4. Criteriile de eligibilitate	9
5. Organizare – Atribuirea criteriilor de grup	9
6. Participarea mamelor private de libertate (MPL)	11
7. Durată și structură	15
8. Evaluarea per sesiune	16
9. Facilitator(i)	16
Sesiunea 1: Cunoaștere – stabilirea scopurilor – stabilirea regulilor de bază	19
Sesiunea 2: Dezvoltarea copiilor	23
Sesiunea 3&4: Să fii mamă din închisoare: moduri de comunicare cu copiii	28
Sesiunea 5: Să facem față emoțiilor dificile	34
Sesiunea 6: Să facem față stigmatului social	37
Sesiunea 7: Condițiile actuale de viață ale copiilor: îngrijitorul	41
Sesiunea 8: Maltratarea copilului, disciplină și stabilirea limitelor pentru copii	43
Sesiunea 9: Dragoste și violență în viața de cuplu	47
Sesiunea 10: Pregătirea a două broșuri (se referă la mame private de libertate (MPL) și la copiii cu private de libertate (MPL)	52
Sesiunea 11: Pregătirea unei zile speciale	54
Sesiunea 12: Privind înapoi – privind spre viitor – ne luăm rămas bun	56
Referințe	59

Introducere

Acest ghid, dezvoltat în contextul proiectului DAPHNE “Să crești un copil după gratii” (JLS/2008/DAP3/AG/1260), este unul dintre cele trei broșuri dintr-o serie adresată specialiștilor care sunt interesați de conducerea activităților grupurilor de sprijin (GS) pentru mamele din închisoare și copiii lor. De asemenea, seria cuprinde:

- Să crești un copil din închisoare: Manual pentru specialiști
- Ghid pentru crearea unui grup de sprijin pentru copii

Manualul pentru specialiști este o analiză a bibliografiei relevante, din păcate foarte limitată, care o prezintă nu doar într-un mod corespunzător ci și folositor fiecărui specialist, care în cadrul activității sale vine în contact cu mame încarcerate și copiii acestora. De asemenea, Ghidurile au fost scrise astfel încât să reprezinte un instrument folositor de îndrumare și pentru a permite conducerea grupurilor de sprijin doar de către specialiști calificați, cu experiență în crearea grupurilor. Scopul acestei decizii a fost siguranța și securitatea participanților de a fi protejați cât mai bine și în același timp să se asigure că copiii femeilor închise sau eliberate vor beneficia cât mai mult posibil de participarea la grupul de sprijin.

Ghidul de față a fost dezvoltat pentru o implementare cât mai uniformă posibil a tuturor grupurilor de sprijin pentru mamele private de libertate (MPL) care au fost conduse în Grecia, România și Bulgaria, în contextul proiectului DAPHNE menționat mai sus. Prima versiune a fost revizuită în două / trei puncte importante pentru implementarea grupurilor de sprijin:

- după instruirea echipelor de specialiști care fie facilitează grupurile de sprijin, fie instruiesc specialiștii care preiau această sarcină
- după conducerea tuturor grupurilor de sprijin, pe baza experiențelor facilitatorilor
- după instruirea specialiștilor care lucrează în închisori din cele trei țări, pentru a permite conducerea grupurilor de sprijin pentru mame, în viitor.

1. NUMIREA ACTIVITĂȚII

Așa cum sugerează titlul, scopul acestui ghid este acela de a ușura conducerea activităților unui grup de sprijin pentru mamele din închisoare. Dacă acest grup se numește “Grup de sprijin pentru mamele private de libertate aflate în închisoare”, se poate sugera că mamele din închisoare au nevoie de sprijin ad hoc. Astfel, denumirea “grup de sprijin pentru mame” ar putea subestima abilitățile și calificările mamelor din închisoare, adică le-ar putea plasa pe o poziție inferioară de la început. De aceea, sugerăm ca atunci când se face referire la mamele închise și la personalul închisorii, această activitate să fie denumită “**Grupuri de discuții pentru mamele private de libertate (din închisoare)**”.

2. OBIECTIVELE GENERALE ALE “GRUPURILOR DE DISCUȚII PENTRU MAMELE PRIVATE DE LIBERTATE”

a. Îmbunătățirea abilităților de părinte a mamelor din închisoare

- diminuarea emoțiilor negative de vinovăție sau izolare în ceea ce privește rolul matern fiindcă încarcerarea interferează cu capacitatea de a fi un părinte eficient
- să crească empatia față de copilul / copiii lor
- să fie încrezătoare când comunică cu copilul / copiii lor
- să facă față emoțiilor negative legate de lipsa de răspuns sau răspunsurile negative ale copiilor lor
- să facă față emoțiilor negative cauzate de dorul de copilul / copiii lor
- să dezvolte și să consolideze relații pozitive cu copilul / copiii lor
- să dezvolte și să consolideze relații pozitive cu persoana / persoanele care le îngrijește / îngrijesc copilul / copiii

b. Să sprijine mamele private de libertate (MPL) să facă față propriilor experiențe abuzive în cadrul grupurilor în care se ridică problema propriului abuz¹

3. METODOLOGIE

Implementarea Grupurilor de discuții pentru MPL se bazează pe metodologia **instruirii părinților în cadrul grupului**. Astfel, recomandăm să se realizeze în grupuri mici de **10 până la 15 mame, coordonate de unul (facilitator) sau doi (facilitator și co-facilitator) specialiști**. Într-un mediu onest și sigur din punct de vedere emoțional, MPL au posibilitatea să își împărtășească experiențele și / sau punctele de

¹ Prin utilizarea unui material precum Toolkit dezvoltat în cadrul proiectului ALTRA din programul DAPHNE, un program socio-educational despre violența față de femei, pentru femeile aflate în închisoare (SURT, 2008)

vedere în calitate de mame și femei, să asculte experiențele celorlalte femei legate de copii, să asculte alte puncte de vedere referitoare la creșterea copiilor și, în cele din urmă, să le discute cu facilitatorul / facilitatorii. Astfel, gradual, MPL își recunosc rolul matern și au posibilitatea de a-și dezvolta abilitățile de mame, dat fiind faptul că doresc să își îmbunătățească relațiile cu propriii copii când se află în închisoare.

4. CRITERIILE DE ELIGIBILITATE

Toate MPL **cu copii între 0 și 18 ani** sunt eligibile să se înscrie în “Grupurile de discuții pentru mamele private de libertate din închisoare”. Deținutele însărcinate, precum și mamele cu bebeluși (de la naștere până la 1 sau 3 ani, în funcție de legea națională din fiecare țară) care trăiesc în închisoare cu aceștia, sunt de asemenea eligibile.

Ne-eligibilitate

Mamele care suferă de **boli mintale** acute și / sau cronice, cum ar fi tulburări bipolare sau schizofrenie, sunt excluse. Uneori, acest criteriu de ne-eligibilitate poate fi modificat **doar** în cazurile în care cel puțin un facilitator al grupului este specialist în boli mintale (psiholog clinician, psihiatru, asistent social de psihiatrie sau asistentă), care poate să evalueze și să hotărască participarea MPL care suferă de tulburări mintale. Indiferent de specialitatea facilitatorilor, MPL care suferă de tulburări mintale acute și / sau cronice **pot participa la Grupurile de discuții doar dacă acestea își iau în mod constant medicamentele și se află sub evaluare psihiatrică.**

De asemenea, **mamele dependente de substanțe** pot participa la grupurile de discuție **doar dacă nu sunt drogate (nu consumă substanțe) înainte sau în timpul activităților grupurilor de discuții.**

5. ORGANIZARE – ATRIBUIREA CRITERIILOR DE GRUP

Oricând este posibil, MPL înscrise trebuie grupate **pe baza stadiului de dezvoltare a copiilor lor, adică sugar, copilărie timpurie și / sau târzie, adolescență timpurie și / sau târzie.** Luând în considerare criteriile de grupare ale unei școli obișnuite pentru părinți, MPL pot fi de asemenea împărțite în trei grupe mari, în funcție de vârsta copiilor, adică: i) *mame de sugari sau copii în perioada de copilărie timpurie*, ii) *mame de copii școlari și iii) mame de adolescenți.*

Tabelul 1. Exemple de grupe de MPL conform stadiului de dezvoltare și vârstei copiilor lor

Categorii de grupă	Mame de			
	sugar	copiii în perioada de copilărie timpurie	copiii în perioada de copilărie târzie (vârsta școlară)	adolescenți
Stadiul de dezvoltare	0 - 1	1 ⁺ - 6	6 ⁺ - 10	10 ⁺ - 18
	0 - 3	3 ⁺ - 6	6 ⁺ - 12	12 ⁺ - 18
	0 - 6			
	Sunt posibile de asemenea și alte tipuri de grupări, în funcție de numărul de mame înscrise în fiecare grup			

Totuși, în închisorile unde există o Unitate Mama și Copilul (UMC) separată, unde copiii trăiesc alături de mamele lor când acestea se află în închisoare, se recomandă prima clasificare din cele patru grupe (vezi tabelul 1). În conformitate cu prevederile legislației (penale) naționale referitoare la vârsta limită a copiilor care pot sta cu mamele lor în Unitatea Mama și Copilul (UMC) în închisoare (ex. în Grecia până la 3 ani, în România și Bulgaria până la 1 an), **se poate crea un grup special de mame cu sugari până la această vârstă (1 sau 3 ani) din UMC. MPL cu sugari în aceeași categorie de vârstă, care nu stau cu aceștia în închisoare, pot fi repartizate în acest grup.**

Totuși, având în vedere că împărțirea pe grupe a MPL depinde foarte mult de numărul total de mame înscrise, criteriul de vârstă poate fi flexibil. De exemplu, se poate crea un grup de mame cu copii între 0 și 5 ani doar dacă sunt puține mame de sugari și puține mame cu copii din perioada copilăriei timpurii. Cu toate acestea, recomandăm ca atunci când este posibil, mamele înscrise să fie grupate pe baza stadiului de dezvoltare al copiilor lor.

Fiecare mamă poate participa **doar** la un grup. Mamele care au copiii în diferite stadii de dezvoltare (adică, copii din diferite grupe de vârstă) trebuie să aibă șansa (oricând este posibil) de a alege să participe la grupul corespunzător vârstei copilului / copiilor despre care doresc să discute mai mult sau cu care au mai multe dificultăți de comunicare.

Sfaturi de organizare

→ Femeile care au copii care stau cu ele în închisoare participă la grup împreună cu copiii lor (deoarece nu au unde să îi lase în timpul sesiunilor). Această barieră face imposibilă împărțirea acestora într-un grup diferit, altul decât grupul pentru “mame și sugari” (chiar dacă doresc acest lucru). Desigur, o mamă poate

fi înscrisă într-un grup pe care îl alege dacă găsește pe cineva cu care să lase copilul în timp ce ea se află la grup.

→ **Influența medicamentelor**

- trebuie să fiți informat(ă) la ce oră se administrează medicamentele și să încercați să stabiliți sesiunile la ora la care femeile care se află sub tratament nu se află sub influența imediată a acestora
- în cazul în care există o femeie cu diagnostic psihiatric, clarificați încă de la început că aceasta va fi acceptată în grup doar cât timp urmează tratamentul în mod corespunzător

6. PARTICIPAREA MPL

Notă importantă: Asigurați-vă că participarea deținutelor la grupuri este **absolut voluntară**. Trebuie să vă asigurați că modul în care femeile sunt informate nu pune niciun fel de presiune ca acestea să participe la grupul de discuții. De asemenea, trebuie să aveți grijă în cazurile în care facilitatorul este un specialist din cadrul personalului închisorii.

Luând în considerare condițiile speciale și regulile interne ale închisorii unde grupurile de discuții sunt conduse, modul în care MPL sunt informate și invitate să participe poate diferi ocazional, în cazul în care specialistul este membru al personalului de specialitate al închisorii sau o persoană care lucrează pentru o organizație independentă. În ambele cazuri, deși este recomandat ca oricând este posibil **grupurile mici** de deținute **să fie informate** (fie selectate aleator sau pe unitate sau ramură etc.) într-o cameră sau încăpere unde femeile pot auzi și de asemenea au posibilitatea de a pune întrebări. Alternativ, dintre deținutele înscrise în prealabil de către personalul închisorii, se aleg femeile care sunt mame.

Text recomandat pentru informarea și invitarea mamei din închisoare să participe la grupurile de discuții

Bună dimineața / seara!

Numele meu este ....., sunt .....«specialitatea» și lucrez pentru .....«numele organizației». Motivul pentru care v-am adunat aici este pentru a vă informa despre activitatea pe care urmează să o implementăm aici, în închisoare, care se numește „Grupuri de discuții pentru mame”. Aceste grupuri se organizează pentru acelea dintre dumneavoastră care au copii cu vârste cuprinse între 0 – 18 ani, fie aici, în închisoare, fie afară, și pentru acelea dintre dumneavoastră care sunteți însărcinate.

Ce este un grup de discuții pentru mame?

„Grupurile de discuții pentru mame” sunt grupuri mici, de 10 – 15 femei care sunt mame de copii de vârste apropiate, care se întâlnesc.....
«frecvența întâlnirilor, ex. de două ori pe săptămână / o dată pe săptămână / la două săptămâni». Împreună cu un..... «specialitatea fiecărui facilitator, ex. psiholog, asistent social etc.», care va fi facilitatorul grupului, puteți vorbi despre diferite probleme care vă interesează, adică probleme legate de creșterea copiilor dumneavoastră, precum și orice alte probleme care au importanță pentru dumneavoastră, fie în calitate de mamă, fie în calitate de femeie. Fiecare sesiune durează ..... ore și veți participa la ..... sesiuni. În unele dintre sesiunile noastre vom discuta despre:

1. organizarea unei zile speciale¹. Pentru acelea dintre dumneavoastră care dorec să își invite copilul / copiii aici și copilul / copiii dumneavoastră dorește / dorec să participe și dacă un adult în care aveți încredere poate aduce copilul / copiii aici în închisoare în ziua stabilită, puteți participa în anumite activități creative cu copilul / copiii dumneavoastră, cum ar fi joc, desen sau orice altă activitate pe care o hotărâm împreună pentru a organiza o astfel de zi.
2. crearea a două broșuri*, una pentru mamele închise și una pentru copiii ai căror mame și / sau tați se află în închisoare. De exemplu, aceste broșuri pot cuprinde anumite gânduri și idei pe care dumneavoastră le considerați importante pentru ca o mamă care are copii să le ia în considerare atunci când intră în închisoare sau ceea ce este important ca copiii a căror mamă este în închisoare să știe.

Participarea dumneavoastră la acest grup este **absolut voluntară**. Cu alte cuvinte, nimeni din această închisoare nu vă obligă să participați. De asemenea, sunteți **libere să vă retrageți oricând** fără niciun motiv. Totuși, luând în considerare cât sunt de importante pentru dumneavoastră problemele legate de relația mamă – copil, sperăm că veți hotărî să participați și să rămâneți în acest grup.

Care sunt beneficiile participării la un astfel de grup?

Într-un astfel de grup puteți avea:

- posibilitatea de a găsi noi modalități de comunicare cu copilul / copiii dumneavoastră, conform specificului vârstei lor
- posibilitatea de a evalua relația pe care o aveți deja cu copilul / copiii dumneavoastră și puteți descoperi modalități noi pentru a o îmbunătăți, dacă considerați că acest lucru este necesar
- posibilitatea de a descoperi modalități noi de a vă exprima și comunica

sentimentele și gândurile, nu doar față de copilul / copiii dumneavoastră, ci și față de alte persoane care sunt importante pentru dumneavoastră

- posibilitatea de a descoperi că nu sunteți singure cu dificultățile prin care treceți
- posibilitatea să ascultați idei ale altor persoane, ceea ce va dezvolta abilitatea dumneavoastră de a lua hotărâri și a rezolva probleme
- posibilitatea să beneficiați de experiența de a fi de ajutor celorlalți

Aveți întrebări?

Dacă sunteți interesate să participați la grupul de discuții, vă rog să așteptați pentru a vă scrie numele, numărul copiilor și vârstele lor. Dacă aveți mai mult de un copil, vă rog să ne informați despre care dintre copiii dumneavoastră doriți să vorbiți mai mult. Dacă oricare dintre dumneavoastră nu este pregătită să se hotărască acum, puteți să vă gândiți și să o anunțați pe dna. <numele și specialitatea specialistului> în următoarele câteva zile că doriți să participați, însă înainte de începerea grupurilor de discuții.

În cazul în care grupurile au început deja și doriți să vă înscrieți, veți avea posibilitatea să participați la un alt grup care va începe mai târziu, deoarece este important pentru fiecare grup să aibă aceeași membri pe întreaga durată a grupului.

Vă mulțumesc!

* Aceste activități au fost conduse în contextual proiectului DAPHNE “Să crești un copil din închisoare” (JLS/2008/DAP3/AG/1260). Broșurile create pot fi descărcate de pe <http://www.mothers-in-prison.eu/> pentru o descriere mai detaliată a zilelor speciale organizate în închisorile din Bulgaria, Grecia și România, vizitați <http://www.mothers-in-prison.eu/>

Nu uitați că motivele personale și dorința MPL de a participa vor determina în mare măsură eficiența grupurilor de discuții.

În orice caz, recomandăm să acordați timp suficient MPL pentru a hotărî dacă dorec să participe la un astfel de grup și apoi să se înscrie. De exemplu, pentru acele mame care nu sunt sigure dacă dorec să se înscrie, puteți să le rugați să declare acest lucru (Biroului de Servicii Sociale) cu câteva zile **înainte ca grupurile de discuții să înceapă**. Pentru a crea și menține o atmosferă de încredere, siguranță și coerență în cadrul grupului, este necesar să subliniem că **dacă deținutele nu participă la prima întâlnire a grupului de discuții, nu pot participa la întâlnirile următoare**².

² Totuși, în realitate, facilitatorul trebuie să relaxeze acest criteriu în cazul în care bariere practice sau de altă natură împiedică participarea unor mame înscrise la prima sesiune.

Totuși, se pare că implementarea grupurilor de discuții este în mare măsură afectată de regulile și condițiile din închisoare precum și de atitudinea și comportamentul MPL (ex. lipsa de încredere față de facilitatorii grupului sau refuzul paznicilor, care au responsabilitatea să adune și / sau să escorteze deținutele la orele de parenting, de a coopera, transferul MPL în alte închisori sau într-un spital etc.). Astfel, **dacă unele dintre mamele înscrise nu participă la prima întâlnire a grupului** și nu sunteți sigură de motivele absenței, vă recomandăm să evaluați motivele reale ale absenței la prima întâlnire, însă fiți foarte atent(ă) să nu le abordați astfel încât să le obligați să vină la următoarele întâlniri sau să le faceți să se scuze sau să se simtă vinovate. De exemplu, puteți organiza o întâlnire personală cu deținutele care nu participă la prima întâlnire și să le întrebați dacă sunt interesate să participe, pentru a le aștepta și pentru a ruga personalul să le treacă numele pe lista următoarei întâlniri de grup. În cazul în care o mamă se răzgândește și nu mai dorește să participe, trebuie să o faceți să se simtă liberă să vă spună acest lucru fără să vă dea nicio explicație pentru hotărârea luată. Este important să explicați fiecărei deținute că motivul pentru care o întrebați este acela de a vă informa referitor la hotărârea ei, **nu pentru a se scuza**. În cazul în care nu a putut participa la prima întâlnire de grup însă dorește să participe la a doua întâlnire, **trebuie să o lăsați să participe la grup**. Așadar, una dintre primele două întâlniri trebuie să fie cu prezență obligatorie pentru mamele care s-au înscris. De asemenea, trebuie să le explicați dinainte că dacă doresc să nu mai participe la întâlnirile grupului de discuții după participarea la primele două întâlniri, sunt libere să o facă, fără să fie obligate să explice motivele hotărârii lor. Asigurați-vă că deținutele au înțeles că este important să informeze facilitatorul (facilitatorii) referitor la hotărârile lor. Faptul că vă informează, în calitate de facilitator, referitor la hotărârea de a nu mai participa la grup, nu are doar un sens practic, ca dumneavoastră să puteți organiza și re-aranja grupurile, ci are de asemenea un sens simbolic pentru aceste mame care s-au înscris deja și care au fost de acord cu regulile de bază ale grupului în timpul primei sesiuni.

Motive secundare pentru participarea MPL:

→ **Certificat de participare:** unele femei ar putea cere un certificat de participare la grupurile de discuții pentru mame încarcerate. În primul rând, verificați dacă regulamentul închisorii vă permite să le eliberați un astfel de certificat. Trebuie să clarificați încă de la început că *un certificat de participare va fi oferit doar pentru participare completă sau pentru deținutele cu 1 – 2 absențe*. Recomandăm ca absențele datorate transferurilor obligatorii, însă temporare, cum ar fi într-o altă închisoare sau spital, să nu excludă aceste mame de la primirea certificatului de participare la grup, chiar dacă acestea lipsesc mai mult de 2 sesiuni. O soluție alternativă ar putea fi eliberarea unui certificat care să menționeze atât numărul total de ore de grup cât și numărul de ore la care a participat fiecare mamă.

→ **Motivație financiară:** în cazul în care se asigură depunerea unei sume mici de bani în conturile femeilor care au finalizat cu succes întâlnirile de grup, **aveți mare grijă să nu furnizați această informație femeilor în avans** (pentru a vă asigura cât mai mult posibil că motivul lor de a veni și rămâne la grup este doar acela de dezvoltare personală și de dezvoltare a relațiilor cu copiii lor, fără să fie influențate de nevoile financiare). Aceasta înseamnă că banii trebuie depuși – atunci când este aplicabil – după finalizarea **tuturor grupurilor de suport** pe care intenționați să le conduceți într-o anumită închisoare.

7. DURATĂ ȘI STRUCTURĂ

Acest ghid a fost dezvoltat pentru a vă ajuta să conduceți un grup de discuții în 10 – 12 sesiuni. Fiecare sesiune poate dura 1,5 – 2 ore, are o anumită temă și este introdusă de facilitator prin numirea titlului sesiunii.

În cazul în care o temă ia mai mult timp decât s-a anticipat sau grupul introduce o temă nou, neanunțată, care nu a fost programată pentru a fi discutată în acea sesiune, se recomandă a facilitatorului să vină în întâmpinarea nevoilor grupului, atât timp cât noua temă are legătură cu scopurile grupurilor de sprijin și dacă poate să îi facă față. Totuși, dacă facilitatorul are nevoie de pregătire pentru a discuta noua temă, acesta poate să o amâne spunând „Îmi dau seama că această temă vă interesează foarte mult. Ce ați spune dacă am discuta-o săptămâna viitoare?”

În orice caz, când treceți peste un subiect, informați grupul dacă și când veți reveni asupra acestei teme, (ex. „tema pentru sesiunea de azi a fost..., însă datorită faptului că am ajuns să discutăm despre..., vom relua această temă la următoarea întâlnire / peste două întâlniri... Sunteți de acord?”). Dacă doriți să propuneți teme noi, fie trebuie să prelungiți durata grupului (a numărului de sesiuni) sau să săriți una sau mai multe teme opționale pe care ați dorit să le abordați. Alternativ, puteți combina temele a două sesiuni într-o singură sesiune (dacă se poate).

Temele abordate în cele mai multe sesiuni trebuie adaptate în funcție de caracteristicile grupei de vârstă a copiilor, în timp ce temele abordate în prima și ultima sesiune trebuie să fie comune și obligatorii pentru toate grupurile. Sesiunile 10 și 11 au fost obligatorii doar în contextul proiectului specific DAPHNE în cadrul căruia s-a elaborat această broșură.

Unele activități sau exerciții de experiență sunt recomandate pentru unele sesiuni ca metode de predare. Aveți libertatea să adaptați modul de prezentare stilului dumneavoastră personal în calitate de facilitator și / sau să implementați altă activitate care este legată de scopurile celor sugerate.

8. EVALUARE PER SESIUNE

Pentru a obține un feedback de la membrii grupului referitor la rezultatul fiecărei sesiuni, recomandăm să evaluați sesiunea în mod informal la final, punând întrebări cum ar fi:

1. *Doriți să spuneți ceva despre întâlnirea de azi? Cum vi s-a părut?*
2. *Ce vă veți aminti din întâlnirea de azi? Ce v-a impresionat cel mai mult?*
3. *Ce v-a plăcut cel mai mult azi? V-a plăcut ceva?*
4. *Ce nu v-a plăcut azi? A fost ceva ce nu v-a plăcut?*

9. FACILITATOR / FACILITATORI

Grupurile de sprijin pot fi conduse de unul sau doi facilitatori, care trebuie să fie specialiști în domeniul sănătății mintale sau specialiști din cadrul personalului de specialitate al penitenciarului cum ar fi psihologi, asistenți sociali, sociologi – criminologi, personal medical și doctori.

Facilitatorul / facilitatorii trebuie să fie întotdeauna aceeași persoană / aceleași persoane, de la prima la ultima întâlnire. Aceleași persoane trebuie să aibă rolul de facilitator și co-facilitator pe întreaga durată a grupului, astfel încât să fie clar pentru membrii grupului cine este responsabil cu ghidarea grupului.

Ambii facilitatori, indiferent de experiența lor sau dacă aparțin sau nu personalului științific al închisorii, trebuie instruiți în mod specific referitor la modul de conducere al grupului pentru mamele încarcerate, datorită faptului că mamele încarcerate – și copiii acestora – aparțin deseori grupurilor cu risc crescut în ceea ce privește condițiile socio-economico-educaționale, dar și în ceea ce privește sănătatea lor mentală și expunerii lor la condiții abuzive.

Este recomandat ca facilitatorul / facilitatorii să fie femei.

Dacă lucrați în perechi, este important ca:

- facilitatorul să introducă temele și să finalizeze fiecare sesiune (ex. printr-o întrebare informală de evaluare)
- facilitatorul și co-facilitatorul să coopereze și să hotărască împreună referitor la implementarea fiecărei teme (ex. planificați dinainte întrebările pe care intenționați să le puneți, discutați dinainte parametrii potențiali și (ne)anticipați ai unei astfel de discuții)
- facilitatorul și co-facilitatorul să fie pregătiți să facă referire continuu la tema sesiunii; de exemplu, adunând exemplele fiecărui participant într-o concluzie sau o temă comună („toate spuneți...”)
- facilitatorul să împartă timpul fiecărei sesiuni pentru a include nu doar discuții ci și activități, teme și exerciții (desen, citirea de povești etc.)
- co-facilitatorul să observe și să ia notițe (ar trebui să fie mai ușor pentru co-facilitator) despre dinamica grupului precum și procesul grupului astfel încât ambele să se ocupe mai eficient de posibilele bariere

- co-facilitatorul să sprijine îndrumarea facilitatorului
- co-facilitatorul și facilitatorul să se respecte și să își acorde timp să vorbească, fără să monopolizeze discuția
- co-facilitatorul și facilitatorul să se ocupe împreună de evenimentele neașteptate care ar putea apărea și să nu hotărască singuri fără să discute evenimentul. Reacțiile spontane în închisoare nu sunt cele mai bune soluții.

9.a. Indicații generale pentru facilitator (facilitatori)

Fiți extrem de atenți:

- să nu fiți atrași într-o discuție unu la unu, excluzând astfel restul participanților; întotdeauna există unul sau doi participanți care monopolizează discuția, vorbind despre ei înșiși. Mai multe motive pot explica un astfel de comportament; unele persoane doresc să rețină atenția grupului și să devină nerăbdătoare dacă centrul discuției este un alt membru. Acest comportament de monopolizare poate fi de asemenea o reacție denaturată defensivă la frica de atac sau izolare în cadrul unui grup. În orice caz, un astfel de comportament induce emoții negative sau agresive celorlalți, cărora le displace ca cineva să monopolizeze discuția și să nu aibă posibilitatea sau timpul să se exprime; astfel, aceștia își pot ascunde emoțiile sau să le exprime într-o manieră non-verbală. Dacă aceste situații de monopolizare apar deseori, ceilalți participanți ar putea fi dezamăgiți sau să se plictisească sau să se închidă mai mult în ei, dacă facilitatorii nu **preiau situația**.
- să nu ajungeți ca tot grupul să acuze sau să atace un participant din cauza comportamentului, viziunii sau reacției ei „greșite” (percepute de grup)
- să nu permiteți niciunui membru al personalului închisorii să fie prezent la întâlniri. Discuțiile de grup vor fi conduse într-o cameră izolată (când este posibil, departe de coridoarele închisorii). Când o persoană care nu aparține grupului intră în încăpere, facilitatorul trebuie să întrerupă discuția sau activitatea în desfășurare.
- să investigați în prealabil orice limite prevăzute în regulamentul închisorii care ar putea să vă împiedice activitatea (ex. gardienii ar putea să nu lase femeile să părăsească aripa pentru a veni la întâlnire dacă nu li s-a dat o listă cu numele participantelor etc.)
- să **NU promiteți nimic (sau să sugerați o promisiune) dacă nu puteți să vă onorați promisiunea**

O tehnică folositoare pentru a evita să vă lăsați purtată de teme care nu au legătură cu scopurile / obiectivele sesiunilor sau să vă implicați în conversații lungi unu la unu este să începeți și să finalizați runde de răspunsuri scurte la întrebările pe care le-ați pus, cum ar fi: „Haideți să luăm o scurtă pauză de 2 minute, ca fiecare dintre dumneavoastră să spună ce crede despre...” Când fiecare rundă a fost finalizată, facilitatorul poate grupa răspunsurile similare sau să clasifice diferite răspunsuri,

să facă observații referitoare la conceptul general care apare din majoritatea răspunsurilor și să evite să se concentreze asupra exemplelor personale și detaliate. Astfel, fiecare membru al grupului poate identifica o parte a poveștii sale, să înțeleagă că nu este singura care a trăit astfel de experiențe și sperăm să se simtă mai puțin vinovată de comportamentul său.

Dacă acordați **pauză**, aceasta poate fi luată fie după un timp stabilit (ex. după 45 minute) fie flexibil (atunci când facilitatorul simte că este mai bine pentru grup)

9.b. Pregătirile pe care trebuie să le facă facilitatorul (facilitatorii)

Înainte de fiecare sesiune, facilitatorul (facilitatorii) trebuie să pregătească sala de întâlniri. Crearea unui mediu cald în închisoare contribuie la formarea atmosferei de grup (ex. o vază cu flori proaspete etc.).

Facilitatorul (facilitatorii) trebuie de asemenea să se asigure că încăperea este curată și că sunt suficiente scaune pentru toți participanții așteptați; scaunele trebuie aranjate în cerc, cu facilitatorul (facilitatorii) stând în centrul cercului (adică, două deschideri înguste între scaune, pentru ca participanții să intre în cerc).

Dacă nu există flipchart, facilitatorul (facilitatorii) trebuie să posteze pe perete atâtea foi albe (A5) cât sunt necesare pentru fiecare sesiune. După prima sesiune, regulile grupului trebuie de asemenea postate pe perete pentru fiecare sesiune.

SESIUNEA 1

Obligatorie – Comună pentru fiecare grup

Titlu: Cunoaștere – stabilirea scopurilor – stabilirea regulilor de bază

Obiective

- crearea coeziunii grupului și a sentimentului de a aparține acestuia
- obținerea unui acord referitor la regulile necesare pentru a face ca fiecare membru al grupului să se simtă confortabil
- discutarea în detaliu a cerințelor, nevoilor și așteptărilor grupului și stabilirea scopurilor următoarelor sesiuni într-un mod clar și realist pentru a corecta orice așteptări nerealiste ale participanților

Materiale

- planșetă de prezentare
- markere colorate
- stickere

Procedură

→ Cunoaștere

Facilitatorul (și co-facilitatorul, dacă există) se prezintă spunându-și numele, specialitatea și organizația pentru care lucrează (dacă este aplicabil). Apoi, invită participanții să se prezinte, fie printr-o activitate care să spargă gheața, fie adresându-se persoanei care se află la unul dintre capetele cercului, spre exemplu în sensul acelor de ceasornic sau în sensul invers acelor de ceasornic „Să începem de la stânga / dreapta cercului”. De exemplu, facilitatorul poate da următoarele instrucțiuni: „Poate unele dintre dumneavoastră v-ați mai întâlnit și vă cunoașteți deja într-un alt fel, având în vedere că aici se află doar femei care sunt mame. Puteți să vă spuneți prenumele, ceva ce ați dori ca grupul să știe despre voi și, dacă doriți să ne spuneți prenumele copilului / copiilor și vârsta / vârstele lui / ei / lor”.

În cazul în care o mamă nu dorește să se prezinte sau să dea informații despre copilul / copiii ei, recomandăm să îi acordați timp să se familiarizeze cu grupul.

Dacă participanții aduc în discuție probleme personale sau o problemă care necesită un răspuns sau timp pentru a fi discutată în timpul segmentului alocat cunoașterii, facilitatorul este sfătuit să nu răspundă personal membrului / membrilor grupului în această fază ci să „amâne” discuția pentru moment spunând: „Înțeleg că este o problemă importantă pentru dumneavoastră, însă, haideți să ne cunoaștem în primul rând și apoi, vom avea timp la următoarea întâlnire să discutăm astfel de probleme”. În cazul în care apare o problemă urgentă, care pare să amenințe viabilitatea grupului (ex. „Există zvonuri că ne veți lua copiii dacă considerați că nu suntem

mame „bune”), facilitatorul trebuie să o amâne după segmentul de cunoaștere, asigurându-se că va fi discutată și clarificată înainte de finalul sesiunii. Este important pentru facilitator să creeze o atmosferă care să permită participanților să își împărtășească nu doar problemele și / sau nemulțumirile, ci să împărtășească și experiențe pozitive atât în calitate de mame, cât și de femei. Altfel, facilitatorul poate fi pus într-o poziție dificilă prea devreme, adică aceea de a fi cel care „rezolvă problemele deținutelor”. În plus, este important să ții minte modul în care facilitatorul se adresează participanților (comunicare verbală și non-verbală, ex. contactul vizual) și modul în care introduce normele grupului (ex. respectul față de fiecare membru fără să facă niciun fel de discriminare).

→ **Stabilirea scopurilor grupului**

Facilitatorul prezintă scopul principal al următoarelor întâlniri. **Scopul** grupului de discuții poate fi introdus astfel: *“așa cum probabil știți deja, scopul întâlnirilor noastre este acela de a discuta împreună anumite teme referitoare la relația pe care o mamă o are cu copilul / copiii său/săi atunci când mama se află în închisoare, precum și alte teme care considerăm că ar fi interesante pentru grup, atât în calitate de mame, cât și în calitate de femei. Unele teme care vor fi discutate în grup sunt: „Nevoile copiilor”, „Moduri de comunicare cu copiii” etc.. Ultimele două întâlniri vor fi dedicate: i) pregătirii unei broșuri pe care dorim să o dezvoltăm incluzând teme pe care mamele încarcerate le consideră importante și care vor fi disponibile pentru fiecare mamă din închisoare care are copii minori și ii) organizarea unei zile speciale când puteți petrece câteva ore împreună cu copiii dumneavoastră, jucându-vă într-un mod creativ și plăcut aici în închisoare. Vă rugăm să puneți întrebări, să aduceți în discuție exemplele și preocupările pe care le aveți referitoare la temele discutate.”*

Apoi, facilitatorul informează grupul referitor la programul întâlnirilor, inclusiv **durata** întâlnirilor (ex. 12 întâlniri, a 2 ore fiecare), **frecvența** (ex. de două ori pe săptămână, luni și joi), precum și **orele la care începe și se termină** o ședință.

Facilitatorul invită participanții să își împărtășească **așteptările** de la acest grup și să propună diverse modalități de realizare a așteptărilor. De exemplu, facilitatorul poate întreba „La finalul întâlnirilor acestui grup, ce ați dori să câștigați?” După ce **fiecare** participant și-a exprimat așteptările, facilitatorul poate face observații referitor la așteptările realiste și nerealiste (adresându-se grupului, nu personal), rezumând astfel așteptările anticipate, deoarece acestea coincid cu scopurile grupului și cele care nu sunt anticipate, deoarece acestea nu intră în scopul acestui grup. Recomandăm ca facilitatorul să sublinieze posibilele puncte comune între așteptările mamelor și scopurile grupului de discuții, referindu-se la temele care vor fi discutate în timpul următoarelor întâlniri. Pentru a angaja participanții în mod activ, facilitatorul trebuie să folosească activitatea „Copacul așteptărilor” (descrie la finalul acestei sesiuni).

→ **Stabilirea regulilor de bază**

Pentru a spori funcționalitatea și coeziunea grupului, facilitatorul introduce necesitatea de a avea anumite reguli hotărâte în comun. Totuși, luând în considerare că membrii unui astfel de grup „locuiesc într-un spațiu plin de reguli, este important pentru ei să ajungă într-un mediu care să funcționeze cu acordul lor”. (SURT, 2008, p. 40). Astfel, recomandăm facilitatorului să invite participanții să stabilească **regulile de bază** pentru întâlnirile lor (ex. confidențialitate, punctualitate, respectarea opiniilor celorlalți etc.). În cazul în care se omite o regulă importantă, facilitatorul o poate aminti astfel: „Credeți că..... este important? Ce ziceți dacă ajungem la un acord referitor la...?” (SURT, 2008 p. 40).

Regulile agreeate sunt scrise pe flipchart sau pe o foaie albă postată pe perete. Apoi, facilitatorul trebuie să invite participanții să accepte să urmeze aceste reguli „semnându-le” (scriindu-și numele sau desenând un simbol). Facilitatorul poate fi prima care semnează regulile, pentru a atrage atenția că regulile de bază se aplică pentru toți membrii grupului.

Este important pentru facilitator să aibă în vedere că fiecare participant are dreptul să nu fie de acord cu aceste reguli, însă orice participant care nu este de acord cu regulile de bază ale grupului trebuie să părăsească grupul după prima sesiune.

Facilitatorul trebuie să posteze flipchart-ul cu regulile de bază la fiecare întâlnire.

Regulile care trebuie incluse sunt:

- Confidențialitatea față de facilitator / facilitatori și membrii grupului
- Respectul pentru opinia celorlalți
- Respectul de a vorbi pe rând
- Punctualitatea
- Să nu participe când sunt sub influența drogurilor.

În cele din urmă, facilitatorul evaluează (informal) prima întâlnire a grupului întrebând „Cum vi s-a părut prima întâlnire de azi?” sau „La întâlnirea de azi, s-a spus ceva care v-a făcut o impresie pozitivă și s-a spus ceva care v-a făcut o impresie negativă?” etc.

Activitate recomandată

Denumire: Arborele așteptărilor

Obiective: activare, cunoaștere, bonding

Materiale: foi albe (A5), markere colorate, stickere

Durata: 15 - 30 minute

Instrucțiuni

Facilitatorul distribuie stickere colorate fiecărui participant și îi roagă să deseneze sau să scrie ce rezultat se așteaptă să obțină de la acest grup. Ne așteptăm ca unii participanți să fie analfabeți, astfel încât este important ca facilitatorul să insiste asupra desenării unui simbol, caracter pe lângă limba-jul scris.

Facilitatorul desenează sau roagă un membru al grupului să deseneze un arbore (pe flipchart) (sau poate fi pregătit anterior). Apoi, invită fiecare participant să citească ce a scris sau să descrie desenul și să posteze sticker-ul pe copac.

După ce toate stickerele sunt postate pe arbore, facilitatorul comentează așteptările realiste și nerealiste fără să personalizeze discuția.

SESIUNEA 2

Obligatorie

Titlu: Dezvoltarea copiilor

Obiective

- identificarea și discutarea nevoilor biologice și / sau emoționale ale copiilor la fiecare stadiu de dezvoltare precum și modificările în dezvoltarea copiilor și tipurile de comportament parental care facilitează creșterea în fiecare stadiu
- identificarea cu copiii
- distingerea între atitudinile și comportamentul funcționale așteptate de la copii și cele disfuncționale, conform stadiului lor de dezvoltare
- înțelegerea că experiențele pe care le-au avut în copilărie pot afecta modul lor de a fi părinți și distingerea între alegerea în mod conștient a practicilor lor de părinți în loc de a adopta un „model automat”
- conștientizarea că un părinte transmite, de asemenea, valori culturale și etice, roluri și coduri de comportament

Procedură

Facilitatorul introduce tema sesiunii. Apoi, aceasta poate prezenta caracteristicile fiecărui stadiu de dezvoltare, cum ar fi: „Copiii între 12 și 18 ani au unele trăsături comune. Psihologii numesc acest stadiu de dezvoltare *adolescență*. Care credeți că sunt caracteristicile comune?” Facilitatorul poate întreba fiecare participant din cerc și după ce fiecare a răspuns, facilitatorul comentează răspunsurile acestora. În cazul în care există un co-facilitator, aceasta poate scrie răspunsurile grupului pe flipchart sau pe foile postate pe perete.

După rezumarea și clarificarea caracteristicilor de dezvoltare introduse de mame, facilitatorul le poate invita să dea un exemplu de comportament al copiilor lor. În plus, facilitatorul introduce ceea ce se așteaptă de la copil în acea fază de dezvoltare, ex. formarea și obținerea identității sale proprii. Atunci când părinții știu ceea ce se consideră a fi „o reacție normală” conform vârstei copiilor lor, aceștia sunt capabili să înțeleagă comportamentul copiilor într-un mod mai productiv și sunt capabili să vină mai bine în întâmpinarea nevoilor lor.

Pentru acest motiv, facilitatorul combină țintele de dezvoltare discutate anterior cu atitudinea și rolul mamei. Este important să subliniem că o mamă, chiar dacă se află în închisoare, poate fi disponibilă emoțional pentru copilul / copiii său / săi. Facilitatorul poate întreba „în ce fel credeți că o mamă poate avea satisfacții și / sau să se bucure de copilul ei în acest stadiu de dezvoltare?”

În cele din urmă, facilitatorul evaluează a doua întâlnire a grupului întrebând: ”a fost ceva nou în discuția de azi pentru dumneavoastră și dacă da, ce anume?”

Mamele de sugari

Caracteristici de dezvoltare: dependență totală

Ținte de dezvoltare: atașament și încredere

Ce ar trebui mamele să știe referitor la acest nivel de vârstă:

Când copiii se nasc, nevoile lor primare sunt de a fi hrăniți și îngrijiți fizic. Mamele, având grijă de nevoile fizice ale copiilor lor (alăptare, îmbăiere, somn) se apropie mai mult de ei și astfel se crează o legătură psihologică între mame și sugari. Măsura în care nevoile sugarului sunt satisfăcute joacă un rol decisiv în legătura psihologică care se construiește între mamă și sugar. Copiii, la începutul vieții, sunt total dependenți de mamele lor pentru a supraviețui. De obicei, nevoile copilului necesită atenție urgentă, astfel este foarte important pentru mamă să se adapteze nevoilor copilului.

Singurul mod în care sugarii își pot exprima nevoile sau nemulțumirea la începutul vieții lor este plânsul. Gradat, mamele devin mai sensibile în identificarea nevoilor sugarului / sugarilor.

Când se vorbește de dezvoltare (18 – 24 luni), comunicarea copilului cu mediul se schimbă. În acest moment, copilul își poate comunica într-un mod mai clar nevoile și dorințele, precum și frustrarea. Este momentul în care copiii învață cuvântul „nu” și îl folosesc foarte des deoarece încearcă să aibă controlul asupra a ceea ce se întâmplă în mediul lor și aproape cer ca totul să fie cum doresc ei. Este foarte obișnuit ca copiii de această vârstă să se opună mamelor lor și să fie agresivi atunci când simt că dorințele lor nu sunt îndeplinite.

Problema centrală a acestei vârste (în special pentru copiii între 2 – 4 ani) este negarea, încăpățânarea și egocentricitatea. Este un moment în care copiii au nevoie să dețină controlul asupra corpului lor și a mediului. Copiii se enervează foarte ușor și de obicei îi provoacă pe cei din jurul lor.

Este foarte important pentru mame să nu se opună foarte mult cerințelor copilului. Dacă mamele sunt prea restrictive, este foarte posibil să se creeze o atmosferă de conflict și ostilitate. Acestea trebuie să stabilească limite, care trebuie să fie bine conturate și în același timp flexibile.

Mamele de sugari care trăiesc în închisoare cu ele

După primul an de viață, jocul este un mod foarte productiv pentru mame de a comunica cu copiii lor. Jocul facilitează creșterea și astfel sănătatea. În timpul jocului cu copiii lor, mamele trebuie încurajate să urmeze conducerea copilului în loc să își impună ideile. În același timp, acestea trebuie încurajate să se implice în jocul copilului.

Sugarii care trăiesc în închisoare trebuie încurajați de mamele lor să se implice în interacțiuni reciproce. Este foarte obișnuit pentru copiii de această vârstă să întâmpine dificultăți când se joacă împreună. De obicei se ceartă pentru că doresc aceleași jucării sau pentru că doresc să obțină atenția mamei lor. Mamele trebuie să ajute copiii să găsească un mod de a interacționa în mod productiv prin joc. Mamele trebuie să aibă în vedere că copiii de această vârstă urmează îndrumarea mamei lor. Astfel, dacă mama lor rezolvă problemele cu alte mame prin comportament agresiv și ceartă, copiii vor învăța să își rezolve problemele cu alți copii în același mod.

Atunci când petrec timp cu copiii lor, recomandăm să exprimați sentimentele copilului în cuvinte și să comentați dispoziția probabilă a copilului. Astfel, se va simți înțeles de mama sa și în plus, el / ea se va apropia tot mai mult de înțelegerea sentimentelor sale. Această procedură facilitează maturitatea emoțională a copilului.

În plus, mamele trebuie încurajate să recunoască și să laude comportamentul bun, exprimându-și satisfacția referitor la acest fel de comportament. Prin acest proces, este probabil ca un copil să dezvolte un motiv interior pentru comportament bun și acceptat.

Notă: *În cazul în care mamele își aduc sugarii în timpul întâlnirilor de grup, recomandăm ca facilitatorul să aibă câteva jucării cu care copiii să se joace. Deși prezența copiilor ar putea distra atenția mamei și / sau cauza zgomot în încăperea, dacă nu este posibil pentru mame să vină singure, fără copiii lor, facilitatorul trebuie să pregătească încăperea astfel încât prezența copilului să fie funcțională (ex. copiii se joacă în mijlocul cercului) și folosite pentru înțelegerea comportamentului copiilor (ex. dacă un băiat de 2 ani plânge tare și mama sa nu reacționează, facilitatorul poate exprima verbal frica sau furia copilului). În plus, dacă doi copii de trei ani se ceartă și mamele din grup strigă la ei sau îi trag violent, facilitatorul poate spune „ce altceva poate o mamă face pentru a opri cearta?”*

Mame cu copii în perioada de copilărie timpurie

Caracteristici de dezvoltare: percepție și mobilitate crescute; individualizare incompletă față de părinte

Țintă de dezvoltare: autonomie, independență și inițiativă

În acest stadiu de dezvoltare, jocul este de asemenea foarte important și mamele trebuie să își încurajeze copiii să se joace. În cazul în care copiii le vizitează în perioada de detenție și aduc cu ei un joc sau un desen, mamele trebuie să facă uz de acesta și să comunice cu copiii lor.

O problemă centrală a acestei vârste de dezvoltare (în special pentru copiii între 2 – 4 ani) este negarea, încăpățânarea și egocentricitatea. Este o perioadă în care copiii au nevoie să dețină controlul asupra corpului lor și a mediului. Copiii se enervează foarte ușor și de obicei provoacă oamenii din jurul lor.

Este foarte important pentru mame să nu se opună foarte mult cerințelor copilului. Dacă mamele sunt prea restrictive, este foarte posibil să se creeze o atmosferă de conflict și ostilitate. Acestea trebuie să stabilească limite, care trebuie să fie stabile, clare și explicate copiilor. Acestea trebuie să asculte cerințele și nevoile copiilor lor, precum și furia lor și să recunoască aceste sentimente. Dacă mama este prea strictă, copilul devine mai nervos și relația mamă – copil se deteriorează. Facilitatorul grupului trebuie să încurajeze mamele să asculte dorințele și nevoile copilului lor, chiar dacă ele nu pot să le satisfacă.

Mame cu copii în perioada de copilărie târzie (sau cu copii școlari)

Caracteristici de dezvoltare: independență crescută, abilitatea de raționare, importanța colegilor

Țintă de dezvoltare: abilitatea de a lucra productiv

Aceasta este vârsta când copiii merg la școala primară. Majoritatea copiilor sunt deja familiarizați cu mediul școlar, prin faptul că au mers la grădiniță, însă lucrurile se schimbă în școala primară. Școala primară este foarte importantă pentru copii deoarece aceștia își pot direcționa către învățare emoțiile și energia. Cadrul este mai organizat și copiii trebuie să poată participa la ore și să se poată concentra la ceea ce învață. Succesul sau eșecul lor de a răspunde la cerințele școlare are un impact grav asupra stimei față de sine. Este foarte obișnuit pentru copii să se compare cu colegii de clasă și simt că sunt în concurență cu aceștia. Facilitatorul trebuie să sublinieze importanța școlii în dezvoltarea copilului, în special în grupurile de mame ale căror copii au părăsit școala: „*Credeți că școala este importantă pentru copii și de ce?*”. Facilitatorul invită participanții să se gândească la beneficiile și / sau dezavantajele mersului la școală. Facilitatorul trebuie să sublinieze rolul mamei în posibilul refuz al copilului de a merge la școală.

În plus, copiii trebuie să facă față curiozității și întrebărilor celorlalți copii cu privire la statutul familial. În acest caz, mamele trebuie să aibă disponibilitatea de a asculta fricile și furia copiilor lor și trebuie să îi încurajeze să le exprime în cuvinte și să le discute, însă trebuie, de asemenea, să poată distinge fricile lor proprii de cele ale copiilor lor.

În această fază, este foarte important ca emoțiile mamelor să fie discutate, astfel încât să poată face față fricilor și separării de copiii lor. Trebuie să se sublinieze faptul că atunci când copiii își explică sentimentele, ei se simt eliberați și pot face față cu realitatea absenței mamelor lor în mod mai eficient. Copiii se simt sprijiniți atunci când știu că mamele lor se gândesc la ei și astfel, deși mama este fizic absentă, ea este totuși disponibilă pentru ei. Astfel, în această fază, sprijinul emoțional al mamei este foarte important pentru că dacă ea se simte înțeleasă și sprijinită, ea va putea sprijini copilul.

Mame de adolescenți

Caracteristici de dezvoltare

- gândire abstractă dezvoltată, comportament orientat spre viitor, agresivitate, pubertate
- criză emoțională și confuzie, dezvoltare sexuală, gândire abstractă, independență

Ținta de dezvoltare

- obține independența
- se angajează în muncă și relații adulte
- rezolvă conflictele cu familia și societatea

În perioada de adolescență, copiii trebuie să facă față unei încercări dificile, anume separarea psihologică de părinții lor, pentru a se conecta cu grupul de colegi. Este o perioadă de creștere, când adolescenții își construiesc propria identitate. Ei au încă nevoie de sprijinul părinților, însă încearcă foarte mult să nege această nevoie, astfel încât să se simtă independenți și puternici. De obicei, acest comportament derutează părinții care, pe de o parte, simt că copiii lor nu mai au nevoie de ei și deși încearcă să nu se amestece foarte mult în viața lor, această situație îi întristează; pe de altă parte, părinții pot simți că trebuie să aibă controlul asupra vieții adolescenților și astfel tind să se amestece prea mult. Acest fel de comportament îi enervează de obicei pe adolescenți deoarece pot simți că părinții lor nu au încredere în ei. Este foarte dificil pentru părinți să mențină echilibrul între aceste două tipuri de comportamente în perioada de adolescență.

Este foarte important pentru mame să înțeleagă cât de mult au nevoie copiii să știe că ea este disponibilă în cazul în care el / ea are nevoie de ea. Dezvoltarea unei relații de încredere între mamă și copil este crucială pentru bunăstarea acestora. Copiii trebuie să știe că pot avea încredere în mama lor și că este posibil pentru ei să ajungă la ea, chiar și la telefon sau, dacă este posibil, desigur, scriindu-i scrisoare sau vizitând-o oricând este permis, în conformitate cu regulamentul închisorii.

În perioada adolescenței, conflictele între părinți și copiii apar foarte des. Copiii au nevoie să lupte pentru independența lor și părinții au nevoie să le arate că încă dețin controlul. Însă aceștia trebuie să înțeleagă că în această perioadă de creștere, copiii trec prin momente foarte dificile. Ei încearcă din greu să își asume responsabilitatea acțiunilor și alegerilor lor și în același timp se simt singuri, neprotejați și nesiguri. Astfel, faptul că simt că se pot baza pe părinții lor oricând au nevoie este foarte important pentru respectul de sine și pentru calea lor spre a deveni adulți.

Facilitatorul trebuie să încurajeze mamele să își aducă aminte de anii lor de adolescență și neînțelegerile pe care probabil le-au avut cu părinții lor. Astfel, probabil vor fi mai înclinate din punct de vedere psihologic către copiii lor și se vor putea identifica cu ei.

SESIONUNILE 3 & 4 (SE POT COMBINA ÎNTR-O SINGURĂ)

Obigatorii – comune pentru toate grupurile

Titlu: Să fii mamă din închisoare: moduri de comunicare cu copiii

Obiective

- introducerea fenomenului de „conspirație a tăcerii” (ar trebui copiii să știe despre încarcerarea mamei lor?) și discutarea importanței structurării și menținerii unui contact onest și realist cu copiii
- sublinierea importanței comunicării consistente și frecvente cu copiii
- îmbunătățirea calității comunicării cu copilul / copiii lor atunci când există o astfel de comunicare sau începerea stabilirii comunicării atunci când aceasta nu există, prin explorarea diferitelor căi de comunicare
- introducerea unor căi alternative pozitive de comunicare cu copiii

Procedură

→ Prima parte: Informarea copiilor despre încarcerare

Copiii au nevoie de informații adevărate, bazate pe fapte și au nevoie ca experiența lor să fie validată; astfel, „oferindu-le copiilor informații de încredere” (despre absența mamelor lor) „aceștia pot începe să înțeleagă situația în care se află” și să facă față noii lor vieți după ce au posibilitatea de a deplânge ‘pierderea’ părintelui lor” (Parke & Clarke-Stewart, 2002, p.5).

În acest context, facilitatorul poate introduce tema comunicării încarcerării copiilor întrebând grupul *cum și-a justificat fiecare mamă absența în fața copiilor*. Anticipăm că grupul se va împărți în două subgrupuri, femeile care cred că copilul trebuie să știe că mama lui / ei este în închisoare și cele care nu au spus copiilor lor despre detenție. Facilitatorul invită fiecare participant să își împărtășească credințele și punctele de vedere. În acest fel, facilitatorul poate introduce cu delicatețe și discuta cu grupul fenomenul „conspirația tăcerii” (Jose-Kampfner, 1995) sau „tăcere forțată” (Johnston, 1995), adică eșecul multor persoane care au grijă de copii, inclusiv părinți și familie, de a spune copiilor despre detenția mamei lor (Parke & Clarke-Stewart, 2002). Facilitatorul trebuie să țină cont de calitatea relației pe care o mamă o are cu copilul ei în momentul arestării, relația pe care o menține cu copiii din închisoare și durata detenției sunt câțiva factori care determină decizia mamei de a vorbi sau nu cu copilul / copiii ei despre detenție. Motivele posibile care îngreunează decizia mamelor de a spune copiilor despre închisoare pot fi de asemenea discutate invitând participanții să își împărtășească gândurile și îngrijorările legate de acest subiect. Facilitatorul poate rezuma punctele de vedere opuse și să discute cu grupul care dintre acestea par să fie mai de preferat în ceea ce privește interesul copiilor. Este important să le facem să se gândească la alternative care sunt în bene-

ficiul copiilor lor. Conceptul general de bază este acela că pentru copil este mai bine să știe adevărul despre absența mamei sale însă furnizarea acestei informații trebuie făcută numai în condiții foarte specifice.

Facilitatorul trebuie să fie foarte atent pentru a evita să ia o atitudine critică față de mamele care nu au dezvăluit copiilor lor faptul că se află în închisoare, pentru a nu le face să se simtă mai vinovate decât se simt deja.

Totuși, facilitatorul poate explica că pentru un copil este mai ușor să facă față absenței mamei sale atunci când el / ea știe că mama sa se află în închisoare. Facilitatorul trebuie să fie atent să clarifice că deși copiii de obicei cer mai multe detalii despre motivul încarcerării mamei lor (natura infracțiunii comise), mamele au dreptul să nu dezvăluie toate detaliile condamnării lor, ceea ce ar putea fi preferabil în unele cazuri.

Copiii care știu despre încarcerarea mamei lor își întrebă, de obicei, mama despre condițiile din închisoare. Mamele din fiecare grup au povestit că atunci când vorbesc cu copiii la telefon, copiii le întrebă despre zgomotele pe care le aud sau unde doarme mama lor, dacă sunt oameni care nu le lasă să doarmă, dacă are probleme și dacă se ceartă cu alte deținute etc. Când o mamă răspunde la aceste întrebări descriind o situație reală, aceasta previne fanteziile înfricoșătoare legate de închisoare ale copilului / copiilor.

Facilitatorul poate invita participanții să discute modul în care o mamă poate vorbi copilului / copiilor ei și în ce condiții. Aceasta poate sugera mamele care au decis să informeze copiii (acolo unde este posibil) să discute situația anticipat cu îngrijitorul prezent al copiilor, pentru ca mama și persoanele care au responsabilități față de copil (ex. bunică) să răspundă la fel întrebărilor copilului. Oricând este posibil, este preferabil pentru mamă să informeze copilul ea însăși și să evite să o facă la telefon deoarece ea nu ar avea posibilitatea să se ocupe de reacțiile spontane ale copilului / copiilor. În orice caz, totuși, este important să subliniem că mama trebuie să fie bine pregătită pentru a face față și pentru a se ocupa de sentimentele și reacțiile posibil negative sau agresive pe care copilul le are împotriva ei.

→ **Partea a doua: Comunicarea cu copiii din închisoare**

Trebuie subliniată importanța comunicării din închisoare într-un mod consistent și frecvent. Facilitatorul poate introduce tema întrebând: „în ce mod comunicați cu copiii dumneavoastră”. După ce fiecare participant a răspuns, facilitatorul poate identifica cele mai obișnuite moduri de comunicare și poate evalua cât de des au contact cu copiii lor. În plus, facilitatorul poate invita fiecare participant să împărtășească grupului unele teme pe care mamele le discută cu copiii lor din închisoare sau poate să le roage să descrie o conversație obișnuită la telefon sau un contact mamă – copil în timpul vizitei în închisoare etc.

Pe baza răspunsurilor primite, facilitatorul le poate ruga să dea un exemplu de comunicare pozitivă și unul de comunicare negativă cu copiii lor; cu alte cuvinte,

facilitatorul poate ruga participanții să descrie un moment în care mama s-a simțit rău după comunicarea cu copilul / copiii ei (ex. deprimată, tristă) și să descrie un moment în care s-a simțit satisfăcută și bucurată după comunicare. Când se menționează o experiență pozitivă, vă recomandăm să întrebați motivele. În cazul unei experiențe negative de comunicare, aceasta este o oportunitate pentru facilitator să întrebe care sunt motivele (emoționale și practice) care cred că au dus la acest rezultat negativ și să invite participanții să se gândească la alte moduri posibile de a se ocupa diferit de o astfel de situație.

În cazul în care mama raportează mai multe motive practice care împiedică comunicarea cu copiii lor, din cauza politicilor, regulilor închisorii sau facilităților necorespunzătoare, facilitatorul trebuie să le invite să sugereze moduri de facilitare a comunicării cu copiii lor.

Este important pentru facilitator să sublinieze că mamele întotdeauna trebuie să țină seama că distanța fizică între ele și copiii lor nu înseamnă că nu există niciun mod posibil de a menține și dezvolta o relație bună bazată pe încredere reciprocă cu copiii lor. De asemenea, este important să își amintească întotdeauna că nu sunt doar deținute, ci și mame. În mintea copiilor lor, ele sunt încă mamele lor. Astfel, structurând și menținând un contact consistent și frecvent cu copiii lor, acestea mențin relația mamă – copil atât de importantă. Pentru a avea o astfel de relație de la distanță, este important să arate copilului / copiilor lor că doresc să aibă o relație cu el / ea / ei și să evite orice mesaje confuze atunci când discută cu aceștia.

Pe de altă parte, este de asemenea recomandat să se discute moduri ulterioare posibile pentru o mamă ca să nu se simtă frustrată sau cum să facă față frustrării cauzate de lipsa de răspuns a copilului / copiilor ei atunci când le scrie sau îi sună. În plus, este normal ca copiii să se simtă abandonați de mamele lor în această perioadă. Luând în considerare modul în care copiii se pot simți, este important pentru mame să aibă așteptări realiste pentru a nu fi dezamăgite. Recomandăm cu insistență să le rugați să se gândească sau să explice reacțiile negative ale copiilor lor atunci când comunică cu ei, deoarece pentru mamă este important să învețe să recunoască care reacții ale copiilor ei sunt justificate și care nu sunt. Subliniați că nu este nici în interesul mamei, nici al copilului ca ea să se învinovățească sau să fie blocată în sentimente de furie sau dezamăgire atunci când o conversație cu copilul / copiii ei nu se termină bine.

Activități recomandate

Notă: Puteți alege să folosiți una dintre următoarele activități pentru fiecare dintre cele două sesiuni

Activitate recomandată

Denumire: „Îți scriu o scrisoare sau fac un desen pentru tine...” (Adaptat după Filippou & Karantana, 201, p. 268 – 269)

Obiective: Exprimarea și recunoașterea emoțiilor, activare, empatie

Durata: 30-35 minute

Instrucțiuni

Facilitatorul dă următoarele instrucțiuni: „Vă rog să vă gândiți și să scrieți o scrisoare sau să faceți un desen pentru copilul / copiii dumneavoastră pentru a exprima ceva important ce nu ați avut șansa să îi / le spuneți până acum.”

Când terminați, grupul se va împărți pe perechi și veți citi scrisoarea sau veți explica desenul persoanei care va juca rolul copilului dumneavoastră. „Copilul” trebuie să vă spună ce a înțeles el / ea și cum s-a simțit.

Când terminați, schimbați rolurile, pentru ca fiecare mamă din pereche să își transmită mesajul copilului ei.

La final, vom discuta cât de bine ați comunicat cu „copilul dumneavoastră” însă nu va trebui să citiți sau să arătați întregului grup scrisoarea și / sau desenul dacă nu doriți acest lucru. Scopul acestei activități nu este de a împărtăși conținutul scrisorilor sau desenelor, ci acela de a descoperi căi funcționale de comunicare cu copiii.

După aceea, toți participanții revin în cerc și facilitatorul întreabă:

- “Cum v-ați simțit când ați scris sau desenat?”
- “Cum v-ați simțit când ați avut rolul persoanei care ascultă, adică rolul copilului?”
- “Au înțeles copiii dumneavoastră ce ați dorit să le transmiteți?”
- “Dacă nu, ce ați dori să schimbați pentru ca copilul dumneavoastră să vă înțeleagă?”

***Notă pentru facilitator:** în cazul în care grupul este format din număr impar de participanți, acesta poate fi împărțit în subgrupe de trei; cel de-al treilea membru va fi „observatorul” care poate de asemenea da un răspuns despre comunicarea pe care a observat-o între mamă și „copil”. În acest caz, participanții trebuie să schimbe rolurile de trei ori.*

Poveste recomandată

Denumire: Întâlnirea Micului Prinț cu vulpea

Teme principale: responsabilitatea de a construi o relație, adică menținerea unei comunicări stabile

Durata: 25-30 minute

Instrucțiuni

Facilitatorul citește extrasul din „Micul Prinț” de Antoine de Saint-Exupéry (tradus în limba bulgară, română sau greacă), mai precis din capitolul în care Micul Prinț se întâlnește cu vulpea. Facilitatorul poate face o scurtă introducere a poveștii Micului Prinț.

- Viața mea e veșnic aceeași. Eu vânez găinile, pe mine mă vânează oamenii. Toate găinile se aseamănă între ele, și toți oamenii se aseamănă între ei. Așa că mă cam plictisesc. Dar dacă tu mă împlânzești, viața mi se va înșenina. Voi cunoaște sunetul unor pași deosebiți de-al tuturor. Pașii

altora mă fac să intru sub pământ. Al tău mă va chema din vizuină, ca o melodie. Și-apoi, privește! Vezi tu, acolo, lanurile de grâu? Eu nu-mi aduc aminte de nimic. Și asta-i trist! Tu ai însă părul de culoarea aurului. Va fi, de aceea, minunat, când tu mă vei fi împlânzit! Grâul, auriu și el, îmi va aminti de tine. Și-mi va fi nespun de dragă murmurarea vântului prin grâu...

Vulpea tăcu și se uită îndelung la micul prinț.

- Te rog... împlânzește-mă - zise apoi.

- Bucuros aș vrea - răspuse micul prinț - numai că nu prea am timp. Am de căutat prieteni și o mulțime de lucruri de cunoscut.

- Nu cunoaștem decât ceea ce împlânzim - zise vulpea. Oamenii nu mai au timp să cunoască nimic. Ei cumpără lucruri de gata, de la neguțatori. Cum însă nu există neguțatori de prieteni, oamenii nu mai au prieteni. Dacă vrei să ai un prieten, împlânzește-mă.

- Ce trebuie să fac? zise micul prinț.

- Trebuie să ai foarte multă răbdare - răspuse vulpea. La început, te vei așeza ceva mai departe de mine, uite-așa, în iarbă. Eu te voi privi cu coada ochiului, iar tu nu vei rosti nici un cuvânt. Graiul e izvor de neînțelegeri. Însă vei putea, pe zi ce trece, să te așezi din ce în ce mai aproape de mine...

A doua zi, micul prinț veni din nou.

- Mult mai frumos era, dacă veneai și astăzi la aceeași oră - zise vulpea. Dacă de pildă, vii la ora patru după-amiază, eu încă de la trei voi începe să fiu fericită. Pe măsură ce ora va trece, și mai fericită mă voi simți. La ora patru, mă vor cuprinde un freamăt și o neliniște: voi descoperi cât prețuiește fericirea! Dar dacă vii la voia întâmplării, eu niciodată nu voi ști la care ceas să-mi împodobesc sufletul. Ne trebuie rituri...

- Ce-i acela rit? zise micul prinț.

- E și el ceva cu totul dat uitării - zise vulpea. E ceea ce face ca o zi să se deosebească de celelalte zile, o ora, de celelalte ore. Au un rit, spre pildă, vânătorii mei. Se duc să joace, joia, cu fetele din sat. Joia, prin urmare, e o zi minunată! Mă plimb și eu, atunci, până la vie. Dacă vânătorii s-ar duce la joc la voia întâmplării, toate zilele ar fi la fel, iar eu n-aș mai avea vacanță niciodată.

Astfel micul prinț împlânzi vulpea. Iar când ora despărțirii fu aproape ...

- Vai! zise vulpea... Am să plâng...

- Din vina ta - zise micul prinț - eu nicidecum nu-ți voiam răul, ci ai vrut să te-mblânzesc...

- Așa e - zise vulpea.

- Dar ai să plângi! zise micul prinț.

- Așa e - zise vulpea.

- Atunci nu dobândești nimic din asta!

- Ba dobândesc - zise vulpea - datorită culorii grâului.

Instrucțiuni

„Acum, că ați auzit povestea, vă rog să vă împărțiți în două grupe. Aveți 10 minute. Primul grup va discuta despre ceea ce a câștigat micul prinț din relația sa cu vulpea și al doilea grup va discuta ce a câștigat vulpea din relația cu micul prinț. Un reprezentant din fiecare grup poate face notițe și după ce termină, le va citi grupului și vom discuta concluziile împreună.”

Facilitatorul poate întreba

— *“Există vreo relație între tema discutată azi și povestea pe care tocmai am citit-o și dacă da, care este aceasta?”*

— *“În ce fel este povestea pe care tocmai ați ascultat-o semnificativă în contextul comunicării cu copiii dumneavoastră?”*

— *“Ce câștigă o mamă menținând o comunicare stabilă cu copilul / copiii ei?”*

SESIUNEA 5

Opțional – comună pentru toate grupele

Titlu: Să facem față emoțiilor dificile³

Obiective

- exprimarea emoțiilor legate de separarea de copii
- recunoașterea și verbalizarea emoțiilor negative proprii și ale copiilor și comportamentul legat de separare
- descoperirea strategiilor funcționale de a face față în închisoare
- sprijinirea copiilor prin identificarea emoțiilor lor negative

Procedură

Facilitatorul menționează denumirea sesiunii. Aceasta poate afirma că împărtășirea emoțiilor dificile legate de separarea mamei de copiii ei poate să nu fie ușoară (în special în închisoare), însă este mai ușor să se ocupe de aceste emoții atunci când le identifică și le numește. Mulți oameni sunt obișnuiți să identifice și să verbalizeze propriile lor sentimente; în cazul în care o mamă o face pentru emoțiile ei proprii, aceasta va putea de asemenea înțelege și verbaliza emoțiile negative ale copilului / copiilor ei; astfel, ea va putea să ajute copilul / copiii să găsească alternative sănătoase pentru a le face față.

Facilitatorul poate întreba:

— Cum vă simțiți în ceea ce privește despărțirea de copilul / copiii dumneavoastră?

— Când simțiți astfel, ce faceți?

— Ce vă ajută atunci când vă simțiți astfel?

— Ce credeți vă se va întâmpla cu aceste emoții dacă nu faceți nimic în această privință (ex. evitați)?

Facilitatorul generalizează, grupând strategiile de a face față în două grupe – exteriorizare (ceartă, învinovățirea celorlalți, frustrare etc.) și interiorizare (retragere socială, negare, somatizare, represiune). Aceasta poate identifica unele emoții din perspectiva mamei care pot fi legate de separarea de copii, cum ar fi furie, suferință, anxietate și dependență. Este important să dați un înțeles acestor experiențe negative. Aceasta le poate asocia cu posibile probleme de comportament în închisoare din cauza stresului legat de separare, cum ar fi conflictele.

Ideea de bază este ca mamele să se simtă în stare să recunoască și să verbalizeze aceste emoții și emoțiile față de copilul / copiii lor (ex. furie, tristețe, disperare) mai

³ doar pentru facilitatorii experimentați calificați să se ocupe de posibilele izbucniri emoționale ale mamelor

degrabă decât să le reprime. Pentru facilitator este important să le dea mamei posibilitatea de a-și exprima emoțiile precum și de a invita fiecare participant să își împărtășească strategia personală atunci când are sentimente negative. În plus, aceasta poate invita grupul să se gândească la strategii sănătoase de a face față atunci când mama din închisoare încearcă emoții neplăcute din cauza separării de copiii ei.

Strategiile de a face față ale unor mame sunt următoarele (facilitatorul le poate sugera dacă acestea nu sunt menționate de grup):

- să vorbească cu o altă femeie în care are încredere
- să vorbească cu psihologul închisorii
- să își scrie sentimentele și emoțiile într-un jurnal
- să asculte muzică
- să deseneze
- să meargă la plimbare în curtea închisorii
- să tricoteze etc.

Facilitatorul întreabă cum se simt copiii legat de separarea de mama lor. **Poșibilele experiențe ale copiilor trebuie asociate cu stadiul lor de dezvoltare.** Este important să sensibilizăm mamele referitor la comportamentele adverse ale copiilor de interiorizare sau exteriorizare (ex. copiii școlari: performanță școlară scăzută, enurezie nocturnă). Introduceți diferențele de gen în modul lor de a reacționa (ex. este mai probabil ca băieții să prezinte probleme de comportament, în timp ce fetele se interiorizează). Invitați grupul să descrie exemple de astfel de experiențe care le-au făcut pe mamele lor și / sau pe copii să se simtă rău și să se gândească la soluții posibile. Ideea de bază este că există multe lucruri pe care le pot face chiar și de la distanță. Facilitatorul trebuie să sublinieze că în ciuda faptului că copiii pot simți toată gama de sentimente discutate în diferite momente ale vieții, este dificil pentru ei să recunoască și chiar mai dificil să le exprime într-un mod în care să nu se rănească sau să nu îi rănească pe ceilalți. Astfel, facilitatorul subliniază rolul mamei de a le permite copiilor să își exprime aceste sentimente negative, să le verbalizeze și să le ofere alternative, în funcție de stadiul lor de dezvoltare și de caracteristicile personale ale copilului.

Activitate recomandată

Denumire: “Ghici ce simt” (Based on Bermúdez, 1997)

Obiective: Exprimarea și recunoașterea emoțiilor, activare, cooperare

Material: fotografiile care prezintă emoții (fețe) și / sau o listă de emoții pozitive și negative

Durată: 30-35 minute

Instrucțiuni

Facilitatorul va avea pregătită o listă de emoții pozitive și negative. În plus, ea poate avea la dispoziție emoticoane (imagini care prezintă emoții) pentru acei participanți care nu citesc. Ea împarte participanții în subgrupe de 3 și invită fiecare subgrup să aleagă o emoție din listă sau dintre imagini.

„Acum, în fiecare subgrup, una dintre dumneavoastră va avea rolul de statuie și celelalte două vor avea rolul pictorilor. Pictorii vor „sculpta” statuia astfel încât să prezinte emoția pe care ați ales-o. Noi ceilalți vom încerca să ghicim ce emoție prezintă statuia. Aveți 10 minute să vă pregătiți în grup. Țineți minte că nici statuia, nici sculptorii nu vorbesc. Când sunteți gata, fiecare subgrup va prezenta pe rând.”

Facilitatorul poate întreba și discuta cu grupul următoarele:

- *Cum v-ați simțit în calitate de sculptori?*
- *Ați simțit că ați avut un impact asupra stării emoționale a statuii dumneavoastră? Dacă da, în ce fel?*
- *Cum v-ați simțit ca statuie?*
- *V-ați simțit lipsită de putere?*
- *V-a plăcut ceva la acest exercițiu? Dacă da, ce anume?*
- *A fost ceva ce nu v-a plăcut la acest exercițiu? Dacă da, ce anume?*
- *A fost ușor sau dificil pentru dumneavoastră ca echipă să arătați o emoție?*
- *A fost ușor sau dificil pentru dumneavoastră să înțelegeți ce emoție a fost prezentată?*
- *În ce a constatat dificultatea?*

Notă pentru facilitator: Puteți folosi acest exercițiu ca un exemplu de discuție a rolului unei mame în influențarea sau reglarea emoțiilor copiilor ei.

SESIUNEA 6

Obligatorie – comună pentru toate grupele

Titlu: Să facem față stigmatului social

Obiective

- discuții despre despre stigmat din perspectiva socială, prin care se așteaptă diminuarea sentimentului de vină
- identificarea emoțiilor negative legate de stigmatizarea detenției
- discutarea modului în care copiii în diferite stadii de dezvoltare pot simți stigmatul încarcerării mamei lor și sensibilizarea mamelor pentru a recunoaște indicatorii stigmei în comportamentul copilului / copiilor ei
- legarea stigmei cu fenomenul de „conspirație a tăcerii” (vezi de asemenea Sesiunile 3 & 4)
- creșterea empatiei pentru copil / copii; cu alte cuvinte intensificarea atenției mamelor pentru a fi capabile să „decodeze” comportamentul agresiv sau negativ al copiilor lor deoarece se simt stigmatizați de ceilalți
- îmbunătățirea strategiilor mamelor de a face față

Procedură

După anunțarea titlului sesiunii, facilitatorul poate aplica activitatea „Voci diferite” (vezi mai jos, la finalul acestei sesiuni) pentru ca fiecare participant să vină cu stereotipurile și prejudecățile sale, pentru a-și exprima emoțiile precum și pentru a înțelege alți oameni care aparțin mediului său social intim, cum ar fi vecini, șef, profesorul copilului / copiilor săi.

Facilitatorul combină „vocile diferite” exprimate și le asociază cu stereotipurile și prejudecățile pe care membrii unei societăți le folosesc pentru a înțelege sau pentru a avea legături cu alți oameni cu care se pot întâlni. Recomandăm facilitatorului să definească „stigmatul”, spre exemplu astfel: “Stigmatul, care constă din prejudecăți și stereotipuri, se referă la o „etichetă” negativă pe care societatea o atribuie grupurilor sociale sau indivizilor, în special pentru că mulți oameni simt frică și / sau se simt nesiguri atunci când întâlnesc oameni cu comportamente sau caracteristici diferite”.

Apoi, facilitatorul povestește cum s-a simțit „Maria” atunci când a fost arestată, despre emoțiile ei negative pe care stigmatizarea sa de către alți oameni le poate induce. Dacă nu se menționează, facilitatorul poate adăuga anumite emoții negative pe care stigmatul le poate induce atât asupra persoanei stigmatizate, cât și asupra altora, cum ar fi: rușinea, stânjeneala, vina, vulnerabilitatea / neputința, lipsa de putere, singurătatea, confuzia, stresul, suferința, respingerea, abandonarea.

În cele din urmă, facilitatorul invită grupul să sugereze căi de a face față etichetelor negative atribuite unei mame încarcerate, astfel: „Acum, luați în considerare sentimentele și gândurile Mariei despre ea însăși, precum și gândurile și sentimentele celorlalți în ceea ce o privește pe Maria. Ce i-ați recomanda să facă pentru a face față acestor sentimente dificile?” Facilitatorul poate lega această temă de tema sesiunii anterioare referitoare la diferitele moduri în care mama face față sentimentelor dificile. Conceptul de bază este acela ea nu poate controla credințele oamenilor, însă poate controla măsura în care această critică o influențează. De asemenea, facilitatorul poate introduce influența pe care poate avea etichetarea negativă a oamenilor în ceea ce privește detenția unei mame asupra practicilor sale în calitate de mamă, legând acest lucru de „conspirația tăcerii” (vezi sesiunile 3 & 4) spunând „Unele mame sau unii tați încarcerați, cel mai probabil pentru că doresc să își protejeze copiii de aceste etichete sau critici negative, în efortul lor de a ascunde stigmatul detenției, aleg să nu spună copiilor lor despre detenția lor (ex. spunând o minciună cum ar fi „Sunt în spital” sau „Lucrez la o închisoare” etc.).

Facilitatorul introduce modurile în care copiii mamelor încarcerate pot simți stigmatizarea socială, după cum urmează: „Să încercăm să ne punem în pielea copiilor. Cum ar putea ei simți aceste critici sau etichetări negative ale societății?” În plus, aceasta poate invita participanții să împărtășească un exemplu din viața copiilor (viața acasă, la școală, în cartier) descriind posibilele dificultăți ale copiilor în a face față criticilor negative. Facilitatorul poate generaliza acest fel de atitudini referindu-se la stadiul de dezvoltare a copiilor. De obicei, copiii școlari simt că este dificil să se gândească critic la mama lor, astfel, i-ar putea răni dacă colegii lor le critică în mod negativ mama (Cunningham & Baker, 2003). Băieții pot „să o apere vehement” (Cunningham & Baker, 2003, p.22) și să se implice în conflicte. Luând în considerare „influența crescută a grupului de colegi și dorința de a fi acceptați” (Cunningham & Baker, 2003, p.28), se așteaptă ca adolescenții să se simtă jenați și rușinați să le spună prietenilor lor că mama lor se află în închisoare. Este important pentru facilitator să ia în considerare gama largă de stiluri și strategii de a face față a copiilor, inclusiv factori cum ar fi diferențele individuale între sexe, natura legăturii și relației mamă – copil înainte de detenție, caracteristicile copilului (temperament), calitatea condițiilor de viață actuale ale copilului, adică calitatea relației cu îngrijitorul său, caracteristicile comportamentului infracțional al mamei, inclusiv istoricul detenției mamei (detenție anterioară) și expunerea copiilor la abuz sau neglijență (Cunningham & Baker, 2003).

În cele din urmă, facilitatorul invită participanții să se gândească la modul în care o mamă își poate sprijini copiii să facă față stigmatizării sociale.

Facilitatorul poate sugera:

- să își asculte copiii atunci când aceștia doresc să împărtășească astfel de experiențe cu mama lor
- să le spună că nu au făcut nimic rău. Nimeni nu are dreptul să încerce să îi facă să se simtă rușinați sau vinovați

- să accepte că nu este ușor pentru copii să discute despre detenția mamei lor, însă în același timp, să încurajeze copiii să discute despre acest lucru cu oamenii în care au încredere (o mamă poate spune „Uneori, când sunt furioasă sau supărată mă ajută să vorbesc cu prietena mea sau cu psihologul”). Întotdeauna este de ajutor să le amintim mamei că strategiile lor de a face față stigmatizării sociale poate fi un model pentru copiii lor
- să asigure copiii că „este în regulă să își iubească mama care este în închisoare, chiar dacă unii oameni nu cred că ar trebui” (Sazie, Ponder & Johnson, 2003, p.10)

Următoarele probleme pot fi de asemenea discutate pe baza întrebărilor cum ar fi:

— *“Înainte de detenție, ce gândeați despre deținuți?”*

— *“Credeați că femeile încarcerate sunt diferite de bărbații încarcerați înainte de a ajunge aici și dacă da, în ce fel?”*

— *“Acum, după încarcerarea dumneavoastră, v-ași schimbat părerea?”*

— *“Dacă da, în ce fel?”*

Discuțiile generate de aceste întrebări vor permite facilitatorului să sublinieze faptul că nu este foarte dificil de înțeles de ce majoritatea oamenilor „etichetează” mamele încarcerate. De asemenea, ilustrează în mod clar stigmatul social în contextul importanței pe care oamenii o atribuie reacțiilor anticipate ale celorlalți, anume, că această etichetă „rea” sau negativă este identificată ca fiind principala caracteristică a unei persoane.

Activitate recomandată

Denumire: Voci diferite (bazat pe Seikkula, 2008).

Obiective: Exprimarea și recunoașterea emoțiilor, empatie, dezvoltarea abilităților emoționale

Material: foi albe, creioane sau markere colorate

Durată: 30 minute

Instrucțiuni

Facilitatorul povestește grupului despre un eveniment: „Vă voi povesti o faptă reală. Azi dimineață, poliția a ajuns acasă la Maria și au arestat-o. Maria are un fiu.”

Facilitatorul împarte grupul în două subgrupe și le spune: „Vă rog să vă puneți în locul Mariei, în locul vecinei Mariei (o doamnă în vârstă care locuiește în vecini), șeful Mariei și profesorul fiului ei. Să presupunem că toți acești oameni își scriu gândurile și sentimentele despre arestarea Mariei în jurnal. Vă rog să discutați în grupul dumneavoastră ce gândește fiecare dintre acești oameni despre ceea ce s-a întâmplat în această dimineață și ce simt ei față de Maria. Înainte de a începe discuția, vă rog să alegeți un reprezentant

din fiecare subgrup, care va scrie punctele principale ale discuției dumneavoastră (adică, gândurile și sentimentele fiecărei persoane). Vă recomand să nu criticați părerile celorlalți membri ai grupului, ci doar să scrieți la ceea ce vă gândiți. Pentru a scrie atât gândurile cât și sentimentele, vă recomand să începeți frazele astfel „Eu simt că...” atunci când vă referiți la emoții și „Eu cred că...” atunci când vă referiți la gândurile dumneavoastră.

Aveți 10 minute. Apoi, reprezentantul fiecărui subgrup va citi notițele și le vom discuta împreună.”

SESIUNEA 7

Obligatorie – comună pentru toate grupele

Titlu: Condițiile actuale de viață ale copiilor: îngrijitorul

Obiective

- introducerea importanței stabilirii și / sau menținerii unei comunicări regulate și favorabile cu îngrijitorul copilului / copiilor
- exprimarea emoțiilor față de îngrijitorul copilului / copiilor
- exprimarea îngrijorării referitoare la condițiile prezente de viață ale copilului / copiilor
- introducerea modurilor alternative de menținere a unei relații de cooperare cu îngrijitorul

Procedură

Facilitatorul anunță titlul sesiunii și invită fiecare participant să spună cine are grijă de copilul / copii ei în prezent și care este relația ei cu acea persoană / persoane. Este foarte probabil ca majoritatea participanților să fi făcut deja referire la îngrijitorul / îngrijitorii copiilor săi în sesiunile anterioare.

În cazul în care există MPL ai căror sugari locuiesc cu ele în închisoare, facilitatorul poate să le pună aceeași întrebare referitoare la copilul / copiii pe care îi au afară și la persoanele care vor avea grijă de copil / copii⁴ după perioada aceasta determinată (de obicei prin lege).

În cazul în care există MPL ai căror copii locuiesc în instituții, facilitatorul poate să le întrebe pe cine ar alege în calitate de îngrijitor al copiilor ei dacă ar avea această șansă.

Facilitatorul poate evalua dacă mamele au sau nu neliniști legate de siguranța și bunăstarea copiilor lor și relația lor cu îngrijitorul punând următoarele întrebări:

- *Sunteți încrezătoare că copilul / copiii dumneavoastră locuiesc într-un mediu sigur?*⁵
- *Dacă nu, vă puteți gândi la ceva care ar putea schimba această situație? Sau ați găsit o soluție pentru această situație?*

⁴ pentru mamele care au doar un singur copil care locuiește cu ele în închisoare, această temă trebuie discutată dintr-o perspectivă preventivă, adică pentru a le permite să construiască sau să consolideze relația cu viitorul îngrijitor.

⁵ în cazurile în care există îngrijorări majore că copilul se confruntă cu un risc, regulile și legile naționale pentru protecția copilului (vezi Anexa II: Instrucțiuni / Protocol pentru cazurile de copil abuzat și neglijat din "Să crești un copil din închisoare: Manual pentru specialiști" din această serie) trebuie respectate cu strictețe.

— *Cum vă simțiți vis-a-vis de persoana care are grijă de copilul / copiii dumneavoastră?*

— *Credeți că relația pe care o mențineți cu copilul / copiii dumneavoastră este influențată de îngrijitorul lui / lor? Dacă da, în ce fel? Dacă nu, de ce nu?*

Cazurile în care nu există o preocupare majoră pentru siguranța copiilor și / sau bunăstarea lor pot fi o oportunitate excelentă pentru facilitator să sublinieze importanța sentimentului apartenență și securitate pentru binele copiilor. Ideea de bază este aceea de a ajuta mamele să înțeleagă exprimarea aprecierii lor și să își arate sprijinul pentru îngrijitorii copiilor lor, pentru bunăstarea copiilor, în loc să „se certe pentru probleme legate de copii” (Mackintosh, Myers, & Kennon, 2006, as cited in Kennon, Mackintosh & Myers, 2009). În acest context, se poate discuta importanța comunicării cu îngrijitorul copiilor sau exprimarea mulțumirii lor, precum și luarea în considerare a responsabilităților el / ea / ei le au. Dacă simt că este foarte dificil pentru ele să își exprime mulțumirea sau să aibă sentimente pozitive față de îngrijitorul copiilor lor, facilitatorul poate să le ofere posibilitatea să discute modurile în care o astfel de relație poate împiedica relația lor personală cu copiii lor.

De asemenea, facilitatorul poate conduce discuția mai departe, pentru a dezvălui că sprijinirea și menținerea unor relații bune cu îngrijitorii copiilor este un alt mod de a fi mamă din închisoare, pentru că aceasta înseamnă că mamei îi pasă într-adevăr că copiii ei au nevoie de un mediu sigur și de încredere.

Vă recomandăm să discutați emoțiile de bază, atitudinile sau gândurile care ar putea îngreuna comunicarea cu îngrijitorii copiilor. Facilitatorul poate investiga dacă mamele simt că atitudinile și comportamentul copiilor lor față de ele sunt influențate de calitatea relației pe care ele o au cu îngrijitorul copiilor.

În cele din urmă, facilitatorul invită participanții să introducă ideea de comunicare cu îngrijitorii astfel încât să permită feedback (ex. să nu se plângă, să nu își exprime sentimentele „dificile” față de el / ea). De asemenea, se poate folosi jocul de roluri (ex. conversație la telefon între mamă și sora ei, care este îngrijitorul fiicei sale).

SESIUNEA 8

Obligatorie – comună pentru toate grupele

Titlu: Maltratarea copilului, disciplină și stabilirea limitelor pentru copii

Obiective

- prevenirea comportamentului violent față de copii
- îmbunătățirea cunoștințelor despre tehnicile pozitive de disciplinare
- se discută importanța stabilirii limitelor pentru un copil în funcție de dezvoltarea sa psihologică, luând în considerare că rolul părinților este preluat de alții pentru o perioadă substanțială
- introducerea alternativelor de rezolvare a problemelor cu copiii lor și a conflictelor
- introducerea și sensibilizarea lor legate de semnele abuzului și neglijării

Procedură

Facilitatorul anunță titlul sesiunii și poate începe o discuție pe baza următoarelor întrebări:

- *Stabilirea limitelor pentru copii este o practică (de parenting) pozitivă sau negativă?*
- *Stabiliți limite pentru copiii dumneavoastră?*
- *Dacă da, ce fel de limite și în ce fel le stabiliți?*
- *Credeți că după perioada de detenție veți stabili aceleași, mai multe sau mai puține limite pentru copiii dumneavoastră?*
- *(Dacă există modificări ale stilului de parenting în ceea ce privește stabilirea de limite), cărui fapt atribuiți aceste schimbări?*

Facilitatorul explică faptul că limitele pot fi protectoare pentru copii atât timp cât părintele nu stabilește prea multe și că acestea sunt adecvate pentru copilul în stadiul de dezvoltare. Pentru ca facilitatorul să pună participanții în locul copiilor, ea poate întreba:

- *“Au fost momente în viața dumneavoastră când a trebuit să vă supuneți unor reguli nejustificate și / sau nedrepte?”*
- *“Dacă da, cum v-ați simțit într-o astfel de situație?”*

Experiențele personale legate de arestul și /sau detenția lor pot să fie aduse în discuție. Recomandăm facilitatorului să se concentreze asupra sentimentelor și emoțiilor participanților în ceea ce privește această situație și să o coreleze cu situațiile în care copiii trebuie să se supună unor limite sau reguli nejustificate și / sau nedrepte stabilite de mama / tatăl lor.

Pentru a introduce subiectul disciplinei, facilitatorul poate întreba participanții: — *Care este scopul disciplinării copiilor?*

Facilitatorul poate explica înțelesul disciplinei, dacă este nevoie, astfel: „Disciplina... este un mijloc de a ajuta copilul să învețe moduri acceptabile de a face față sentimentelor și dorințelor personale”. De asemenea, poate face diferențierea între disciplină și pedeapsă astfel: „Pedeapsa... este o reacție la un comportament greșit care de obicei este dureroasă și poate chiar să nu fie legată de acel comportament greșit” (Gebeke & Botherson, 2006).

Facilitatorul poate întreba dacă mamele cred că pedeapsa fizică este eficientă în schimbarea comportamentului copiilor. De asemenea, facilitatorul poate invita mamele care sunt pentru și cele care sunt împotriva pedepsei fizice să aducă argumente (ex. de ce cred că pedeapsa fizică este eficientă sau nu este).

După ce participanții și-au exprimat argumentele, facilitatorul rezumă (sau explică) că pedeapsa fizică este o metodă de disciplină folosită foarte des de părinți, însă această metodă nu este deloc recomandată, deoarece are un impact negativ asupra dezvoltării copiilor. Mamele pot fi întrebate care sunt efectele negative ale pedepsei fizice, conform opiniei lor. Apoi, facilitatorul poate adăuga orice efect negativ, din lista următoare, care nu a fost menționat de participanți.

Efecte negative ale pedepsei fizice

Aceasta este o metodă prin care uneori copiii se supun cererilor părinților, însă acest fel de răspuns nu durează. În plus, pentru ca copiii să continue să se supună cererilor părinților, aceștia de obicei continuă, pedepsesc copiii tot mai mult și, astfel, foarte curând pedeapsa fizică poate să se transforme în abuz asupra copilului (Gershoff, 2004). Facilitatorul trebuie să sublinieze cât de neclare sunt limitele între pedeapsa fizică și abuzul fizic. De asemenea, ea trebuie să introducă diferitele tipuri de abuz asupra copilului (psihologic, sexual și abuz fizic precum și neglijență).

- Nu promovează interiorizarea valorilor morale. Astfel, copiii nu învață valoarea empatiei și altruismului (Lopez, Bonenberger & Schneider, 2001).
- Deoarece pedeapsa fizică presupune violență, această pedeapsă produce de asemenea violență. Aceasta intensifică comportamentul agresiv al copiilor și adolescenților în cadrul familiei, la școală și în mediul lor social.
- Atunci când se face uz de pedeapsa fizică ca mijloc de disciplinare, eficiența altor mijloace non-violente de a crește un copil scade în mod dramatic. Astfel, pedeapsa fizică subminează toate celelalte practici pozitive de parenting, sfârșind în mod ironic în lipsa de disciplină a copilului (American Academy of Pediatrics, Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 1998).
- Această pedeapsă are un impact negativ asupra relației între părinți și copii. Copiii au sentimente de frică și furie împotriva părinților și sunt anxioși atunci

când se află în apropierea acestora. Astfel, copiii încearcă să îi evite și nu se vor simți confortabil să le ceară ajutorul atunci când au nevoie.

- Atunci când pedeapsa fizică se folosește pentru a disciplina copiii între 4 – 9 ani, aceasta poate duce la o exagerare a comportamentului agresiv. În plus, poate duce la anxietate gravă, frică, respect de sine scăzut și depresie (Eamon, 2001).
- În timpul adolescenței, pedeapsa fizică a fost asociată cu abuzul de substanțe, infracțiuni violente, folosirea violenței în relațiile sociale și comportament antisocial. De asemenea, s-a asociat cu probleme emoționale, respect de sine scăzut, tulburări de anxietate și depresie (Banks, 2002).
- Utilizarea violenței între generații. Deseori, părinții se bazează pe stiluri disciplinare deoarece ei s-au conformat aceluiași stil de disciplină atunci când au fost copii. În aceste cazuri, ar fi productiv pentru grup ca facilitatorul să încurajeze participanții să vorbească despre copilăria lor și modul în care părinții lor i-au tratat și disciplinat. Astfel, probabil este mai ușor pentru participanți să se identifice cu copiii lor și să înțeleagă mai bine efectele negative ale violenței de care au avut parte în viața lor.

În cele din urmă, facilitatorul invită participanții să se gândească și să își împărtășească metodele pozitive alternative de disciplină.

Mamele de sugari

Este foarte posibil ca pedeapsa fizică la această vârstă să se sfârșească letal, comparativ cu pedeapsa aplicată copiilor mai mari. În plus, pedeapsa fizică poate fi foarte traumatică pentru sugari și este posibil să provoace inhibarea dezvoltării acestuia / acesteia. Se poate face o descriere a sindromului bebelușului scuturat, adică: la această vârstă, bebelușii plâng mult. Unii părinți, în special atunci când sunt ei înșiși frustrați, pentru a face copilul să se oprească din plâns, îi scutură foarte tare. Această practică poate fi foarte periculoasă; poate cauza hemoragie cerebrală cu consecințe grave pentru copil. S-a confirmat că multe decese ale copiilor sunt cauzate de scuturare.

Este posibil ca sugarii care au fost supuși violenței să prezinte inhibiție de dezvoltare a vorbirii, mobilității și abilităților cognitive. Mamele care se simt obosite și copleșite de nevoile copilului lor trebuie instruite că este în regulă să ceară ajutor fără să se simtă vinovate. Cu alte cuvinte, acestea trebuie să roage pe cineva apropiat să aibă grijă de bebeluș, pentru a se putea relaxa și a se gândi ce le-a supărat. În plus, ele trebuie să ceară ajutor, probabil ajutorul mamelor lor, dacă vor să înțeleagă comportamentul copilului lor.

Mamele cu copii în perioada copilăriei timpurii

Aceasta este o perioadă în care mamele pot începe să vorbească cu copiii lor despre comportamentul lor și să le explice de ce trebuie să stabilească limite pentru comportamentul acestora. Este o perioadă în care copiii sunt capabili să înțeleagă

legătura între comportamentul lor și consecințele acestui comportament. Limitele trebuie să fie clare și coerente și, de asemenea, trebuie explicate copiilor. La această vârstă regulile trebuie să fie în special pentru probleme legate de siguranța copiilor și comportamentul acceptat social, însă doar în domeniile considerate cu adevărat importante. Dacă sunt prea multe reguli, copiii nu vor putea să le asimileze și devin confuzi și nervoși.

Mamele cu copii școlari

În această perioadă, disciplina este o problemă de respect. Dacă există o relație bună și de încredere între mame și copii, aceștia vor recunoaște mai ușor atunci când dorințele și comportamentul lor sunt necorespunzătoare și care este motivul. Atunci când stabilesc reguli (limite) pentru copiii lor, mamele trebuie întotdeauna să ia în considerare personalitatea copiilor precum și dorințele și nevoile lor.

Mamele de adolescenți

Dacă mamele de adolescenți doresc ca fiii și fiicele lor să se poarte bine, ele trebuie să le respecte nevoile și drumul spre independență. Ele trebuie să fie disponibile să discute cu copiii despre ceea ce le-a supărat și de ce regulile sunt foarte importante. De asemenea, mamele trebuie să vorbească cu copiii lor despre frica lor de a-i lăsa liberi și de a le acorda libertatea pe care o cer. Este foarte important pentru mame să încerce să își asculte copiii și să facă efortul de a le înțelege sentimentele. În plus, este de ajutor pentru adolescenți să asculte ce așteptări au mamele lor de la ei, atât timp cât mamele nu exagerează și atât timp cât respectă abilitățile copiilor lor.

SESIUNEA 9

Obligatorie – comună pentru toate grupele

Titlu: Dragoste și violență în viața de cuplu

Obiective

- sensibilizarea participanților la indicatorii unei relații sănătoase și nesănătoase
- să sensibilizeze participanții la semnele de alarmă ale unei relații intime abuzive cu partenerul
- sensibilizarea participanților la probleme legate de putere / forță în relații

Material

- CD sau DVD player
- O melodie despre violența partenerului se poate folosi un videoclip scurt în loc de sau pe lângă ascultarea melodiei, atunci când este disponibil

Procedură

Tema poate fi introdusă de participanți după ce ascultă melodia (vezi Anexa); facilitatorul, în loc să anunțe titlul sesiunii, invită participanții să asculte melodia și să fie atenți la versuri, pentru a le putea discuta. Facilitatorul poate pune versurile la dispoziția participanților care știu să citească. (În loc de melodie, facilitatorul poate folosi un fragment dintr-un film sau un serial TV cunoscut atunci când are la dispoziție un video / DVD player și un televizor). Apoi, facilitatorul poate întreba:

- *La ce temă se referă această melodie / acest videoclip?*
- *Ce v-a impresionat la versurile pe care le-ați citit / la scena pe care ați văzut-o?*
- *Credeți că melodia / videoclipul descrie o relație sănătoasă sau nesănătoasă?*

După discuție, facilitatorul poate introduce activitatea „Relații sănătoase și nesănătoase – recunoașterea semnelor de alarmă” (vezi mai jos în această sesiune), care are ca scop sensibilizarea participanților la indicatorii unei relații sănătoase sau nesănătoase, astfel: „Vom lucra pe subgrupe și vom discuta ce caracterizează o relație sănătoasă sau o relație nesănătoasă”.

Fie înainte, fie după această activitate, facilitatorul poate iniția activitatea „Persoane și obiecte” (vezi la finalul acestei sesiuni).

Activitate recomandată 1

Denumire: Relații sănătoase și nesănătoase – Recunoașterea semnelor de alarmă. [Activitatea 3.3. din modulul 3: Relații sănătoase și nesănătoase, relații, preluată din broșura III și IV a EAVN (2011^{a,b})⁶]

Obiective: conștientizarea asupra caracteristicilor relațiilor sănătoase vs. nesănătoase și asupra semnelor de alarmă ale unei relații abuzive

Material

- Un set de stickere, fiecare descriind un comportament sănătos sau nesănătos din viața de cuplu [preluat din Worksheet 11 a GEAR broșura IV, (EAVN, 2011^b)]
- Stickere goale
- Markere
- două foi de hârtie, albe, (A5), cu pe care scrie „Relație sănătoasă” și „Relație nesănătoasă”
- bandă de lipit

Durata: 30 minute

Instrucțiuni

După împărțirea participanților în două subgrupe, facilitatorul împarte fiecărui subgrup câte un set de etichete care descriu atât comportamente sănătoase cât și comportamente nesănătoase în relațiile intime și un set de etichete albe. Aceasta instruește participanții din fiecare subgrup să discute și să hotărască împreună care dintre comportamente indică o relație sănătoasă și care indică o relație nesănătoasă. De asemenea, participanții sunt încurajați să scrie pe stickere propriile lor propoziții, adică comportamente diferite care indică o relație sănătoasă sau nesănătoasă. Participanții au la dispoziție 10 minute. Apoi, facilitatorul invită ambele grupe să lipească propriile etichete pe cele două foi de hârtie cu titlul „Relație sănătoasă” și „Relație nesănătoasă”:

— *După părerea dumneavoastră, care este caracteristica principală a unei relații sănătoase?*

- *o Cum se comportă partenerii unul cu celălalt?*

(facilitatorul poate localiza și încercui pe foaia de hârtie răspunsurile care sunt menționate de membrii grupului)

⁶ Adaptat după:

- Alberta Health Services. Preluat aprilie 10, 2010 din: www.teachingsexualhealth.ca/media/lessons/CALM_RelationshipsLess4.pdf. (Sursa originală: Beyond the Basics: A Source book on Sexual and Reproductive Health, p. 262).
- The White Ribbon Campaign. (2007). White Ribbon Campaign in a Box - Promoting Healthy Equal Relationships: A guide book for teachers and community leaders for Ontario youth ages 11 to 14. Toronto: White Ribbon Campaign

— După părerea dumneavoastră, care este caracteristica principală a unei relații nesănătoase?

- *O Cum se comportă partenerii unul cu celălalt?*

(facilitatorul poate localiza și încercui pe foaia de hârtie răspunsurile care sunt menționate de membrii grupului)

— *O relație nesănătoasă se poate transforma într-o relație abuzivă. Care dintre caracteristicile unei relații nesănătoase pot fi semnele de alarmă că o relație nesănătoasă poate deveni abuzivă / violentă?*

(facilitatorul poate localiza și încercui cu colorii diferite comportamentele menționate corect; de asemenea, ea trebuie să corecteze greșelile și să adauge semnele de alarmă dacă acestea nu sunt menționate de grup)

— *Sunteți toți de acord cu listele pe care le-am întocmit referitoare la relații sănătoase și nesănătoase?*

— *De ce ar putea fi dificil pentru o femeie să identifice că relația ei este nesănătoasă?*

— *Dacă o femeie are o relație nesănătoasă, ce poate face?*

— *De ce unele femei rămân în relații nesănătoase?*

— *Credeți că calitatea unei relații de cuplu afectează în vreun fel copilul / copiii? Dacă da, în ce fel?*

— *Credeți că băieții sunt influențați în mod diferit față de fete (când sunt copii și apoi, în relațiile de adult)?*

Ce ați învățat din această activitate? Ați învățat ceva ce puteți aplica în viața dumneavoastră de zi cu zi și relațiile dumneavoastră?

Activitate recomandată 2

- Denumire:** Persoane și Obiecte [Activitatea 3.4. din modulul 3: Relații sănătoase și nesănătoase, preluată din broșura III și IV a EAVN (2011^a)⁷]
- Obiective:** sensibilizare asupra impactului de putere și control asupra persoanelor și în relații
- Material:** nu este nevoie de material
- Durată:** 15-20 minute

Instrucțiuni

Facilitatorul împarte grupul în trei subgrupe și dă fiecărui subgrup rolul de persoane, obiecte și observatori. Ea explică rolul fiecărui grup, dând următoarele instrucțiuni:

Persoane: *Puteți gândi, simți și lua hotărâri pentru a spune lucrurile pe care le faceți.*

Obiecte: *Nu puteți gândi, simți sau lua vreo hotărâre. Trebuie să faceți ceea ce „persoană” vă spune să faceți. În cazul în care doriți să faceți altceva, prima dată trebuie să cereți permisiunea persoanei.*

Observatori: *Dumneavoastră doar observați în tăcere fără să interveniți sau să vorbiți.*

După crearea grupurilor de trei, formate din o persoană, un lucru și un observator, facilitatorul oferă următoarele instrucțiuni: *De acum înainte, timp de 1 minut, fiecare persoană poate spune lucrului ei să facă orice dorește ea; fiecare lucru trebuie să asculte persoana; observatorul doar observă.* După un minut, facilitatorul instruieste participanții să schimbe rolurile astfel încât „persoana” devine „lucru”, „lucrul” devine „observator” și „observatorul” devine „persoană”. După încă 1 minut, participanții schimbă rolurile astfel încât fiecare participant să fi avut toate cele trei roluri. Apoi, facilitatorul poate începe o discuție întrebând:

— **“Obiectele”:**

— *Cum v-au tratat „persoanele”?*

— *Cum v-ați simțit?*

— *V-ați simțit lipsiți de putere? Dacă da, de ce? Dacă nu, de ce nu?*

— **“Persoanele”:**

— *Cum ați tratat „lucrul”?*

⁷ Adaptat din: Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto PROMUNDO. Retrieved July 30, 2009 from www.promundo.org.br/materiais%20de%20apoio/publicacoes/MANUAL%20M.pdf

- Cum v-ați simțit să tratați pe cineva astfel?
- Ați simțit că aveți putere? Dacă da, de ce? Dacă nu, de ce nu?
- De ce credeți că „obiectele” v-au ascultat ordinele?
- **“Observatorii”:**
  - Cum v-ați simțit în calitate de „observator”, fără să faceți nimic?
  - Ați simțit că ați influențat în vreun fel ceea ce s-a întâmplat?
  - Dacă nu, ce credeți că ați fi putut face?
  - În viața de zi cu zi, se întâmplă să fim „observatori” în situații în care unii oameni îi tratează pe ceilalți ca pe niște obiecte?

Discuție generală

- În viața de zi cu zi, ce rol aveți de obicei și de ce?
- Dacă ați putea să alegeți între cele 3 grupe, pe care l-ați alege și de ce?
- ”În viața de zi cu zi, există persoane care vă tratează ca pe niște „obiecte”?
- De ce unii oameni îi tratează pe ceilalți în acest fel?
- În societatea noastră,
  - aparțin femeile de obicei unuia dintre aceste grupuri? Cărui grup?
  - aparțin bărbații unuia dintre aceste grupuri? Cărui grup?
- De ce credeți că se întâmplă acest lucru?
- Puteți să vă gândiți la tipuri de relații în care o persoană are mai multă putere față de celălalt? (ex. bărbați și femei, tineri și adulți, părinți și copii, studenți și profesori, angajați și angajatori etc.)
- Care sunt consecințele unei relații în care o persoană tratează cealaltă persoană ca pe un „obiect”?
  - Ce ați învățat din această activitate? Ați învățat ceva ce puteți aplica în viața și relațiile dumneavoastră?

Note pentru facilitator: aceste activități pot declanșa amintiri ale unor experiențe personale legate de relații abuzive. Vă recomandăm să nu lăsați participanții să se angajeze în descrieri detaliate ale incidentelor abuzive pentru a evita rememorările în cazul în care o femeie abuzată suferă de PTSD (sindromul tulburărilor de stres posttraumatic). În general, dacă se dezvăluie relații abuzive grupului, facilitatorul **Nu trebuie:**

- să arate neîncredere, indiferent de ceea ce descrie o femeie abuzată
- să se arate surprinsă, indiferent de ceea ce aude
- să reacționeze exagerat
- să fie prea protectoare
- să ofere sfaturi referitor la ceea ce crede ea că femeile abuzate trebuie sau nu trebuie să facă

Facilitatorul trebuie de asemenea să controleze (folosind observații generale) orice reacții negative ale membrilor grupului față de această instrucțiune. Dacă de exemplu, un participant spune altuia care a descris relația sa abuzivă, „trebuia să îl fi părăsit prima dată când te-a lovit”, facilitatorul poate răspunde printr-o observație generală: „multe femei suferă de acest tip de abuz perioade lungi de timp, fără să iasă din relația abuzivă și de cele mai multe ori, aceasta are motive legitime. Puteți să vă gândiți la câteva motive care ar putea împiedica o femeie să iasă dintr-o astfel de relație?”)

Facilitatorul poate îndepărta discuția de la subiectul experiențelor abuzive personale, în timp ce discută cu grupul miturile și relațiile legate de violența partenerului, folosind exemple din seriale TV, filme și cazuri reale prezentate de mass media (dacă aveți un televizor și un video / DVD player, puteți prezenta fragmente adecvate).

Dacă facilitatorul nu are experiență în problemele IPV, pentru coordonarea discuției ea poate face referire la „rezultatul așteptat”, parte a activității 3.3 și la Anexa A: Informații teoretice de bază, broșura III (EAVN, 2011^a), precum și la orice altă sursă legată de violența partenerului (ex. SURT, 2008).

SESIUNEA 10

Opțională⁸ - Comună pentru toate grupele

Titlu: Pregătirea a două broșuri (se referă la MÎ și la copiii cu MÎ)

Obiective

- să facă cunoscute altor mame încarcerate informații pe care le consideră importante
- să propună nume și titluri pentru astfel de broșuri
- să contribuie la crearea unui material care va fi adresat nevoilor lor
- să prezinte temele sau ideile pe care le consideră atât de importante pentru a fi incluse într-o broșură pentru copii
- să se simtă de ajutor pentru alții, cum ar fi pentru mamele încarcerate în general
- să își exprime creativitatea
- să le crească încrederea în calitate de părinte

Material

- foi albe sau caiete
- markere colorate

Procedură

Facilitatorul anunță titlul sesiunii. Apoi, împarte grupul în două sau trei subgrupe și le instruieste astfel: „Haideți să lucrăm în echipe, să discutăm și să scriem sugestiile noastre (în fraze și propoziții scurte) pentru o mamă care a intrat de curând în închisoare și nu are nicio informație pe care dumneavoastră o considerați importantă pentru ea. Țineți minte că intenția dumneavoastră este să faceți ca viața ei în închisoare să fie mai ușoară în ceea ce privește relația ei cu copilul / copiii ei. Cu alte cuvinte, există ceva ce ea ar trebui să știe referitor la copilul / copiii ei atunci când intră în închisoare? Aveți 10 minute. Vă rog să alegeți un reprezentant din fiecare subgrup pentru a scrie gândurile dumneavoastră. După ce ați terminat, fiecare subgrup își va prezenta ideile.”

După ce fiecare subgrup și-a prezentat ideile, facilitatorul introduce orice idei care au fost discutate în timpul sesiunilor anterioare sau orice alte idei, astfel: „Ce spuneți despre...? Credeți că este o informație utilă?”

⁸ În contextual proiectului DAPHNE, această sesiune este obligatorie pentru mamele încarcerate, pentru a contribui la dezvoltarea broșurilor. În implementările viitoare, aceasta poate fi inclusă ca un exercițiu care are ca scop împărtășirea de informații folositoare pentru membrii grupului.

Teme sugerate pentru broșura MÎ

- Informații despre problemele legale referitoare la copii și / sau statutul lor de părinte, drepturi etc.
- Domiciliul necunoscut al copilului / copiilor și cum să afle unde este / sunt copilul / copiii
- Beneficiile participării la grupul de discuții pentru mame
- Drepturile legale pentru a nu pierde custodia copilului
- Regulile închisorii referitoare la vizitele copiilor
- Să spun sau să nu spun? [Cinci / zece motive pentru a spune sau pentru a nu spune copilului / copiilor că te afli în închisoare]
- Servicii sociale specializate sau alt fel de servicii (ex. linii de ajutor) pentru mame / copii / familie
  - când mama se află în închisoare
  - după eliberarea mamei

În această sesiune, facilitatorul poate invita participanții să recapituleze temele discutate în sesiunile anterioare.

Aceleași instrucțiuni pot fi date pentru dezvoltarea unei **broșuri pentru copiii mamelor private de libertate** (CHIM), astfel: „dacă vă puneți în locul unui copil a cărei mamă este în închisoare, ce ați vrea să știți despre încarcerarea mamei? Puteți să luați în considerare întrebările sau discuțiile pe care le aveți cu copiii dumneavoastră. Ce întrebă ei de obicei sau ce este importat pentru ei să știe? Vă rog să luați în considerare stadiul lor de dezvoltare”. De asemenea, mamele pot fi rugate să spună ce ar dori ca copiii lor să știe despre gândurile și sentimentele mamelor și / sau despre închisoare, încarcerare etc.

De asemenea, facilitatorul poate sugera mai multe teme, ex. „Ce înseamnă închisoarea”?

În cele din urmă, facilitatorul poate invita mamele să deseneze ceva ce le-ar plăcea să includă în broșura pentru mamele încarcerate și / sau în broșura pentru copiii mamelor încarcerate.

Note pentru facilitator

- *Obțineți consimțământul creatorilor pentru a include creațiile lor într-o broșură și / sau să le prezinte la o expoziție*
  - *Dezvoltarea unei broșuri care se adresează CHIM derivă în principal din implementarea grupurilor de sprijin CHIP. Totuși, este important pentru mame să se identifice cu nevoile copiilor lor pentru informații concrete și bazate pe fapte.*
-

SESIUNEA 11

Opțional⁹ - Comună pentru toate grupele

Titlu: Pregătirea unei zile speciale

Obiective

- să vorbească despre sentimentele și îngrijorările lor referitor la această activitate comună
- să vorbească despre așteptările lor legate de o astfel de activitate
- să introducă așteptări realiste
- să promoveze încrederea în sine în calitate de părinte

Procedură

Această sesiune se concentrează asupra implementării activității „O zi specială”, în contextul Activităților de consolidare a relațiilor familiale din cadrul proiectului DAPHNE, în cadrul căruia s-au dezvoltat aceste serii de manuale.

Facilitatorul trebuie să repete condițiile care trebuie îndeplinite pentru ca un copil să fie eligibil să își poată vizita mama în închisoare și să petreacă cu ea câteva ore, jucându-se împreună în mod creativ și ca grup cu alte mame și copii, să ia prânzul împreună, să picteze, să facă păpuși, să deseneze etc.

Pre-condițiile stabilite în contextul acestui proiect pentru ca un copil să fie eligibil să fie invitat să participe la „Ziua specială”:

- Mama sa trebuie să nu fie condamnată pentru infracțiuni comise împotriva copiilor ei
- Copilul trebuie să știe că mama sa se află în închisoare
- Un adult trebuie să fie disponibil și doritor să însoțească, să lase și să ia copilul / copiii de la domiciliu la închisoare și invers (adulții care însoțesc copilul / copiii nu participă la activități)
- Adultul care deține custodia copilului / copiilor (altul decât mama) trebuie să își fi dat consimțământul pentru ca copilul să participe la un astfel de eveniment. În cazurile în care mama este singurul adult care deține custodia copilului / copiilor, ea trebuie să semneze formularul de consimțământ conform căruia, ea își dă consimțământul ca fiul / fiica ei să participe la această activitate
- Domiciliul copilului trebuie să fie în aceeași țară în care mama este încarcerată. Copiii care locuiesc în alte țări pot, de asemenea, participa însă numai în cazul în care intră în țară pe responsabilitatea adultului în custodia căruia se află

⁹ În contextual proiectului DAPHNE, în cadrul căruia s-au organizat zile speciale, această sesiune a fost obligatoriu. Pentru implementări viitoare, totuși, aceasta este “opțională” deoarece este foarte apropiată de posibilitatea de a organiza sau nu o astfel de activitate.

Facilitatorul trebuie să încurajeze mamele să participe la organizarea zilei speciale. De exemplu:

- să facă invitații și / sau cadouri pentru copil / copii
- să decoreze camera
- să propună activități care le-ar face plăcere să fie incluse, pe care știu (sau presupun) că copilului / copiilor le-ar plăcea.

De asemenea, facilitatorul poate invita grupul să discute următoarele probleme, întrebând:

— *Cum vă imaginați această zi?*

— *Puteți să vă imaginați comportamentul copilului / copiilor dumneavoastră în timpul acestui eveniment?*

— *Puteți să vă imaginați atitudinea și comportamentul dumneavoastră?*

— *Există ceva ce vi se pare dificil referitor la acest fel de activitate? - Dacă da, ce anume?*

— *Credeți că copilul / copiii dumneavoastră s-ar putea confrunta cu dificultăți în timpul unei astfel de activități? Dacă da, ce anume?*

De asemenea, facilitatorul trebuie să explice că toate mamele din grup sunt invitate să participe la această zi specială dacă doresc, indiferent dacă sunt sau nu eligibile și / sau doresc să își invite copilul / copiii să participe. Sentimentele mamelor ai căror copii nu participă trebuie discutate. Facilitatorul poate invita aceste mame să preia roluri diferite în organizație, cum ar fi să creeze ceva pentru a decora camera (ex. desen, un citat) sau să ajute alte mame să creeze suveniruri care vor fi oferite copiilor.

Creațiile realizate în timpul și după această sesiune pot fi colectate și prezentate într-o expoziție care va fi organizată după această zi specială. Participanții pot fi invitați să contribuie la o astfel de activitate împărtășindu-și ideile de organizare sau prin participarea la organizarea acestei expoziții (dacă se permite organizarea în închisoare).

Notă pentru Facilitator: *facilitatorul trebuie să ia în considerare că în timpul zilei speciale, unele mame pot avea tendința de a se retrage de grup pentru o perioadă mai lungă, pentru a fi singure cu copilul / copiii ei. Pentru a preveni acest eveniment nedorit, care poate afecta în mod negativ spiritul de echipă și atmosfera de aniversare a zilei speciale, este foarte important să le spună mamelor în prealabil că, în această zi, ele vor avea destul timp „liber” pentru a vorbi cu copiii lor însă în restul timpului, mamele, copiii și facilitatorii vor trebui să petreacă timp împreună, ca grup.*

SESIUNEA 12

Obligatorie – comună pentru toate grupele

Titlu: Privind înapoi – privind spre viitor – ne luăm rămas bun

Obiective

- să vorbească despre sentimentele lor legate de participarea lor la grup
- să vorbească despre beneficiile posibile ale unei astfel de experiențe
- să vorbească despre posibilele emoții sau gânduri negative în timpul sesiunilor
- să facă propuneri pentru a îmbunătăți activități viitoare similare
- evaluare

Material

- hârtie și cartoane colorate
- markere colorate

Procedură

Facilitatorul anunță titlul întâlnirii. Apoi, ea menționează temele, coeziunea grupului și alte observații pe care le-a făcut în întâlnirile anterioare. „Am început ca un grup cu mulți membri pe care nu i-am cunoscut, am stabilit condițiile întâlnirilor noastre... curând discuțiile noastre au dovedit că deși fiecare mamă, fiecare copil și relațiile lor sunt unice, multe dintre experiențele pe care le-ați împărtășit dumneavoastră au o bază comună...”

Facilitatorul invită participanții să își exprime emoțiile legate de participarea lor la acest grup, întrebând următoarele:

- *Cum vă simțiți legat de experiența pe care ați avut-o?*
- *Ce v-a plăcut și ce nu v-a plăcut la întâlnirile noastre?*
- *Ați schimba denumirea grupului „Grup de discuții pentru mame”?*
- *Ați recomanda altor mame din închisoare să participe la un astfel de grup?*
- *Pentru ce motive?*
- *Există teme care ați fi dorit să fie discutate dar nu au fost?*
- *Care sunt aceste teme?*
- *Doriți să recomandați ceva pentru îmbunătățirea unui astfel de grup pentru mame?*
- *Ați fost puse în situații dificile în timpul participării dumneavoastră la acest grup?*

Facilitatorul trebuie să fie pregătit în acest moment să asculte posibilele sentimente negative pe care mamele le-au avut în timpul sesiunilor grupului și să le discute. Fiind dispusă să ascultați, să discutați și să detaliați sentimentele agresive este

de asemenea un mod de a prezenta in vivo modul în care mamele pot să se descurce cu sentimentele agresive ale altor persoane din mediul lor, ex. sentimentele agresive ale copiilor lor.

Apoi, facilitatorul invită participanții să scrie pe hârtie sau pe cartonașele colorate orice le vine în minte legat de experiența lor în cadrul acestui grup. Participanții pot să scrie, să deseneze sau ambele.

Referințe

- American Academy of Pediatrics, Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. (1998). Guidance for effective discipline. *Pediatrics*, 104, 723-728.
- Banks, J. B. (2002). Childhood discipline: Challenges for clinicians and parents. *American Family Physician*, 66, 1447-1452.
- Bermúdez, J. M. (1997). Experiential tasks and therapist bias. *Contemporary Family Therapy*, 19, 253-267.
- Cunningham, A., & Baker, L. (2003). *Waiting for mommy: Giving a voice to the hidden victims of Imprisonment*. London: Centre for Children and Families in the Justice System. Available at: www.lfcc.on.ca/WaitingForMommy.pdf
- EAVN - European Anti-Violence Network. (2011^a). *Master "GEAR against IPV" Booklet III: Teacher's Manual*. Athens: EAVN.
- EAVN - European Anti-Violence Network. (2011^b). *Master "GEAR against IPV" Booklet IV: Students' Activities Book*. Athens: EAVN.
- Eamon, M. K. (2001). Antecedents and socioemotional consequences of physical punishment on children in two-parent families. *Child Abuse & Neglect*, 6, 787-802.
- Filippou, D., & Karantana, P. (2010). *Histories to dream on, Games to grow up- for facilitating experiential groups of personal development*. Athens: Kastaniotis.
- Gebeke, D., & Botherson, S. (2006). *The guidance approach to discipline*. Available at: www.ag.ndsu.edu/pubs/yf/famsci/fs468.pdf
- Gershoff, E. T. (2004). Corporal punishment by parents and associated child behaviours and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128, 539-579.
- Johnston, D. (1995). Effects of parental incarceration. In K. Gabel, & D. Johnston, (Eds.). *Children of incarcerated parents*. New York: Lexington Books.
- Jose-Kamfner, C. (1995). Post-traumatic stress reactions in children of imprisoned mothers. In K. Gabel, & D. Johnston, (Eds). *Children of incarcerated parents*. New York: Lexington Books.
- Kennon, S. S., Mackintosh, V. H., Myers, B. J. (2009). Parenting education for incarcerated mothers. *Journal of Correctional Education*, 60, 10-30. Available at: <http://www.thefreelibrary.com/Parenting+education+for+incarcerated+mothers.-a0198414721>
- Lopez, N. L., Bonenberger, J. L., & Schneider, H. G. (2001). Parental disciplinary history, current levels of empathy and moral reasoning in young adults. *North American Journal of Psychology*, 3, 193-204.
- Mackintosh, V. H., Myers, B. J., & Kennon, S. S. (2006). Children of Incarcerated mothers and their caregivers: Factors affecting the quality of their relationship. *Journal of Child and Family Studies*, 15, 579-594.
- Parke, R. D., & Clarke-Stewart, K. A. (2002). *Effects of parental incarceration on young children*. Working papers prepared for the "From Prison to Home" Conference on Jan 30-31, 2002. New York: U.S. Department of Health and Human Services: Available at:

- reentrypolicy.org/publications/from_prison_to_home_effects_of_parental_incarceration_on_young_children_us/From.pdf
- Sazie, E., Ponder, D., & Johnson, J. (2003). *How to explain jails and prisons to children. A caregiver's guide*. Available at: www.oregon.gov/DOC/PUBAFF/docs/oam/explaining_prison_for_print.pdf?ga=t
- Seikkula, J. (2008). Inner and outer voices in the present moment of family and network therapy. *Journal of Family Therapy*, 30, 478-491. Available at: <http://www.theicarproject.net/files/OpenDialog-InnerOuterVoicesFamilyNetworkDialogSeikkula.pdf>
- SURT. (2008). *ALTRA Daphne project: Tackling gender violence in prison: Manual of in-prison programmes against gender-based violence*. Barcelona: Aurea. Available at: www.surt.org/altra/docs/manual_angles.pdf

Coordonatorul Proiectului

Institutul pentru Sănătatea Copilului

Departamentul pentru Sănătate Mintală și Ajutor Social

Centrul pentru Studiul și Prevenirea Abuzului și Neglijenței Copilului (ICH-MHSW)

Grecia

Partneri

Universitatea Babes-Bolyai

Facultatea de Sociologie și Asistență Socială

Departamentul de Asistență Socială (BBU)

România

Universitatea de Sud Vest "Neofit Rilsky" (SWU)

Bulgaria

Rețeaua Europeană Anti-Violență (EAVN)

Grecia

Evaluare Externă

SURT, Asociația Femeilor pentru Ocuparea Forței de Muncă

Spania

ISBN: 978-960-9766-05-0

